

Forord

Anledningen til disse Mindeblade maa for en Del tilskrives J.M. Lauridsen, „Møllevang“, Gredstedbro. Hans Kærlighed til de henfarnes Slægter smittede. Min Svigerfaders, Klaus Nielsens, Historier om gamle Dage virkede ansporende. Min Morbroders, Hans Sønderups, Forstaaelse og dejlige Bidrag virkede opmuntrende. Og saa endelig selve Tiden og de vældige Begivenheder vi oplever. Maaske ogsaa Angsten for Fremtiden har bidraget til at give mig Forstaaelse af, at i vore Forfæders Historie er der virkelige Værdier at hente for os selv og vore Efterkommer.

Jeg takker alle, der direkte og indirekte har været mig behjælpelige.

Jernvedlund, Julen 1943.

Henrik Sørensen

Indledning

Ingen Slægt løber fra Sammenhængen mellem
Fortid og Nutid. Fremtidens Land skabes
ikke af det nye alene.

I de følgende Optegnelser om Slægten, har jeg søgt at ordne Stoffet som en Slægtstavle, ikke som et Stamtræ. Paa den Maade faar vi jo Oplysninger om Evner og Anlæg, som ligger i Slægterne forud for os. Dette er ikke alene interessant men ogsaa lærerigt. Man forstaar bedre sig selv. At lære sig selv og sin Gud at kende det er vel Livets største Kunst.

Det hører maaske til Sjældenhederne, at en Mand i min Alder, der har Hænderne fulde af Øjeblikkets Arbejde og Problemer, begynder paa at nedskrive saadant noget. Men alt, hvad der ikke er nedskrevet, glemmes med Tiden, og det synes jeg der er mange Ting, der er for gode til. Det kan jo altid fortsættes og uddybes senere.

Det er mit Haab, at dette lille beskedne Bidrag til Slægternes Historie maa blive til Glæde først og fremmest for vore Børn, men ogsaa for andre, der har Tilknytning til vor Familie.

Ser vi paa Mindebladene under et, da vil vi se, at baade paa Mors og Fars Side er det gamle Jernvedslægter. Det giver en dyb Kærlighed til Hjemstavnen; men det giver ogsaa Forpligtelser. Det sidste gaar maaske nok først op for een med Aarene, og Forpligtelserne føles ikke som en Byrde, men tværtimod kan de bibringe een en egen Tilfredshedsfølelse og Glæde.

Det er med en særegen højtidelig Følelse, man i Tankerne gaar Sognet rundt og mindes alle de Steder, hvor ens Forfædre har levet og virket i flere Hundrede Aar, ja maaske helt fra Oldtiden af. Man forstaar Digteren, naar han skriver: „Mindet taler ved Alfavej, med Grønsvar takkes de gamles Grave. Henfarne Slægter forglem dem ej! I Arv de gav dig en ædel Gave. Henfarne Slægter i Landets Marv sig ej fornægter. Bevar den Arv!“

Aar 1733 indførtes Stavnbaandet i Danmark. Det betød at Bonden var bunden til sin Hjemstavn. Loven indførtes af militære Grunde og følte meget trykkende. Stavnbaandet ophævedes den 20. Juni 1788, og det betegner Landbo-reformernes Kulmination.

Paa Stavnbaandets Tid levede der en Mand i Plougstrup ved Navn Morten Hansen. Om ham ved vi ikke andet end, at han var Fæstebonde under Ribe Hospital. Det var betydelig bedre end at være Fæstebonde under Nielsbygaard. Hans Kone hed Gunder Mortensdatter og var født i Plougstrup. De betegnes som kristelige Mennesker, og den 6. Okt. 1766 fødtes der i dette Ægteskab en Pige, som fik Navnet Ane Marie Mortensdatter.

Ane Marie maatte efter Konfirmationen søge Brød og Lykke hos fremmede. Hun tjente 7 Aar i Gabel og 2 1/2 Aar i Kastrup i Sønderjylland og har der sandsynligvis lært Hans Henrick Hansen at kende, med hvem hun blev gift 1794.

Hans Henrick Hansen var født i Gram og var Hjulere af Profession. At lave Vogne var i de Tider en omstændelig Historie. Træet skulde tages ud i Skoven, lægges i Blød i Mosen, tørres og lagres. Det tog flere Aar, før den færdige Vogn helt af Træ var klar til Brug. Hans Henrick var Soldat i 18 Aar, dog ikke paa een Gang. Det var jo paa Napoleonskrigenes Tid. Tiderne var trange. Ploven hang paa Gavlenden af Gaarden i 7 Aar uden at blive brugt; der var ingen til at bruge den. Hans Henrick har sikkert arbejdet med sit Haandværk i de Perioder, han har været hjemsendt fra Militæret. Ved Haandværket kunde der jo hurtigere tjenes noget end ved et forsømt Landbrug.

Hans Henrick døde den 23. Juli 1828 i en Alder af 56 Aar. Datteren Gunder (i Kirkebogen staar Gundel) blev døbt den 6. Febr. 1801. Hun blev gift med Mads Elbæk paa Sønderager. De døde barnløse i Slutningen af 60'erne. Efter ham er Far opkaldt.

Sønnen Morten blev gift med Anne Ebbesdatter fra Houberg. De boede en Tid i det sydøstlige Hus i Jernvedlund, men flyttede senere til Lourup. Han var ivrig Fisker og kunde knytte Fiskegarn.

Sønnen Hans Jessen Hansen fik Ejendommen hjemme og blev gift med en Søster til Mortens Kone. Hun hed Mette Katrine Ebbesdatter, og Bryllupet stod i 1828. M.K. er født Natten mellem Skærtorsdag og Langfredag 1807.

Hans Jessen Hansen var næppe nogen dygtig Landmand og Kaarene var smaa. Han holdt meget af at sysle i Huggehuset. Der var velforsynet med Værktøj fra hans Faders Tid. Han brugte ogsaa Haandværket en Del. Han opførte bl.a. to Toldbygninger for Toldvæsenet (Kongeaalen var jo Toldgrænse denne Gang), en syd

for Jernvedlund Banke (Toldgaarden) og en ved Rishej i Plougstrup. Til Bygningen brændte han selv Stenene, og Leret tog han lidt syd for Gaarden.

Landbruget lod han Drengene passe. De pløjede med en Stud og en Hest, og der var Uheld i Besætningen. En Gang mistede Hans Jessen en Hest paa Vej til Ribe. En Nabo udbød da: „Hvorfor har du ogsaa saa god en Hest!“ Hvortil Hans Jessen stolt svarede: „Hvorfor mister Maren Svønninsen ingen?“ (Hun ejede ingen.)

Hans Jessen udførte Pligtarbejde ved Anlægget af Kolding-Ribe Landevej. Det Pligtarbejde har aabenbart for mange været trykkende nok.

Mette Katrine og Hans Jessen fik 9 Børn:

- 1) Ane Marie født 1829, gift med Bojsen Lærkeholdt, Skovlund.
- 2) Hans Henrik, f. 1830, gift med Jensine Hjort.
- 3) Ebbe, f. 1833, g.m. Bedstefaders Søster Lucie fra Hemmet.
- 4) Maren, f. 1835, g.m. Søren Madsen, Tobøl, der havde Gartneri og Planteskole. De fleste store Træer i Plougstrup i Dag er købt hos dem.
- 5) Kirsten, f. 1837, g.m. Jes Bro i Gredsted. En Datter derfra blev gift med Hans H. Duborg.
- 6) Ane, f. 1839, g.m. Niels Knudsen i Toftlund.
- 7) Andreas Brandt f. 1841. Lagerforvalter i Holsted, død barnløs.
- 8) Karoline, f. 1843. Tjente 9 Aar hos P. Nielsen i Gredsted (Elses Oldefar). Hun blev gift med Blegmand, der var Vognmand i Ribe.
- 9) Gunder Katrine, f. 1845. Hun blev gift med Henrik Sørensen f. i Nordenaa i Hemmet Sogn.

Børnene fik en god Skolegang. Hans Jessen var selv ingen daarlig Skribent. Mette Katrine kunde derimod ikke skrive men nok læse.

Mette Katrine var dygtig, livlig og meget smuk. „A plejer misæl et o sed o tør Molt (Malt) i en Legetov i mi ung Dav“, sagde hun. Hun havde tjent som Bryggers- og Brændepige paa Tanderup i sine unge Dage. De afstod Gaarden 1858 og gik paa Aftægt, men Hans Jessen døde samme Aar.

Mette Katrine var noget for sig. Der var ligesom paa engang noget festligt og roligt over hendes Hjem, og det kom til Dels af hendes Person. Det skinnede af Properhed hos Mette Katrine. Hendes Aftægtslejlighed havde eet Værelse med to Alkovsenge, og der var Billeder paa Væggen bl.a. en Illustration til Valdemar den Store og hans Mænd. Saadant noget var ikke almindelig hos Bønder den Gang. Gulvet var af Ler, og der var Bilæggerovn. Til Lejligheden hørte ogsaa Forstue, Køkken og et lille Spisekammer. Desuden hørte

1/3 af Haven til Aftægten. I Haven var der 7 Stikkelsbarbuske, 6-7 Åbletræer og 44 Bistader.

Mette Katrine døde 1877. Børnene fra dette Hjem maa have været udstyret med rige Evner.

Det er Træk af Hidsighed i Familien, Diskutererlyst, Fortælleevne, særlig Folkeeventyr og egne Oplevelser.

-:/::-

Oplysningerne om Bedstemoders Slægt er hentede fra Laboratorieassistent H. Jessen Hansens Artikler om Plougstrup trykt i „Fra Ribe Amt 1940 og 41“.

-:/::-

Betydelig vanskeligere har det været at faa lidt at vide om Bedstefaders Slægt fra Hemmet. Hverken Far eller nogle af de nulevende Søsken har kunnet fortælle noget af Betydning. Alle var imidlertid enige om, at deres Fætter Søren Sørensen, der en kort Tid boede paa Øster Hede, var den eneste, de kunde tænke sig, der kunde fortælle noget derom. Jeg satte mig saa i Forbindelse med ham, og vi lader nu Søren Henrik Sørensen, der bor i Nordby paa Fane fortælle:

„Jeg skal med Glæde give dig den Smule Oplysninger, som jeg kan give; men maa kun beklage, at det er meget lidt jeg har.

Min Bedstefar, Søren Henriksen, havde en Ejendom i Nordenaa i Hemmet Sogn. De havde 3-4 Køer og et Par Stude. Ejendommen blev overdraget til Fast-er Lucie, gift med Ebbe Hansen. Denne Ejendom blev senere solgt, og de byggede da og opdyrkede en Hedelod, ogsaa i Hemmet Sogn, hvor de boede til deres Død.

Jeg ved ikke af, at jeg nogensinde har set Bedstefar. Han blev ingen gammel Mand. Jeg ved ikke, om han var egentlig svagelig i længere Tid, men de har vist siddet i temmelig smaa Kaar, efter/hvad jeg har hørt min Fader fortælle. Det eneste jeg kan huske, at min Far har fortalt, er, at han kunde optræde temmelig skarp og selvhævdende, hvis de større Ejendomsbesiddere optraadte paa en Maade, som var udaskende. Dette Karaktertræk havde min Far arvet efter ham, og efter hvad jeg har hørt, havde Farbroder Henrik noget af det samme. De kunde til daglig være meget rare at omgaas, men det var en Grænse, som ikke saa gerne maatte overskrides, saa bed de.

Min Bedstemoder i Hemmet hed Marie. Hende husker jeg meget godt. Hun var en mild og venlig Kone. Naar hun besøgte os, da var vi Børn glade, fordi vi mærkede, at hun holdt af os. Hun var Godheden selv. Dette gav min Fars Fortællinger saa tit Udtryk for. Hvad deres Arbejde angaar, kan jeg desværre ikke fortælle noget videre. Jeg har aldrig hørt, at de havde særlige Anlæg, men har jævnt og stille passet deres Gerning som andre ligestillede Samtidige.

Af Børn var der tre: Henrik Sørensen, min Far, Chresten Sørensen, og Lucie. Jeg var med mine Forældre til Bedstemoders i Nordenaa, men jeg husker meget lidt af Turen. Det var omkring 1885.

Der er jo ikke ret meget ved disse Oplysninger, men den Smule, der er, er paalidelige, og hvis der paa en eller anden Maade kan være noget, som jeg kan være til Tjeneste med, saa er jeg villig, og vil Du besøge os her paa Fars, skal du være velkommen.

Venlig Hilsen
Søren Henrik Sørensen
Nordby Fars

Det er, hvad Søren Henrik Sørensen skrev til mig om Oldefar i Hemmet. Maaden, hvorpaa Brevet er skrevet, vidner jo om megen Forstaaelse af Sagen og en betydelig Evne til at udtrykke sig skriftlig. Vi kan godt danne os et Billede af det fattige Hjem i Nordenaa. Et Hjem hvori der godt kunde se ud, som om der laa Evner og Anlæg skjulte, som paa Grund af Kaarene ikke er kommet til Udfoldelse.

Jeg er meget glad for det dejlige Brev.

Henrik Sørensen blev født d. 13. Nov. 1834 i Nordenaa. Han kom i Tjeneste hos Anders Klausen i Plougstrup, hvor han tjente i 12 Aar. I sig selv et Bevis paa gensidig Tilfredshed. Anders Klausen har muligvis fastet Henrik paa Folkemarkedet i Ribe. Disse Folkemarkeder var bl.a. besøgt af Fiskere fra Egnen omkring Ringkøbing Fjord. Først paa Sommeren var Fiskeriet forbi, og Karlene tog da Plads for Sommeren, særlig i Sønderjylland, hvor Lønnen var højere; men ogsaa her paa Egnen fastede man sig en Sommerkarl. Ogsaa Piger, der gravede Orm, (Esepiger), kom og tog Plads paa denne Maade. Fæster Inger, Henriks Søns Hustru, kom her til Egnen paa den Maade. Anders Klausens Søn Peder var paa Folkemarkedet for at fæste en Pige, og han spurgte da Inger, som var fra Vorbasse Egnen, om hun kunde lade 30 Læs Hø paa een Dag. Og Svaret lød: „Ja, hvis du kan forke dem!“

Anders Klausen var slem efter vaade Varer, og Henrik kom til at staa for

den store Gaards Drift. Sommetider tog han ogsaa til Marked og handlede bl.a. Heste. Der fortælles, at Henrik var forlovet med en Søster til Anders Klausen, men Forbindelsen var ikke ønsket, vel sagtens af den Grund, at Henrik var Husmandssøn. Saadan var det jo i de Tider. Svogeren, Hans Henrik Hansen, kørte da Søsteren til Østereggen, hvor hun senere blev gift.

Henrik flyttede nu til Plougstrup Møllegaard og blev forlovet og senere gift med Hans H. Hansens yngste Søster Gunder.

Der findes ingen Fotografi af Bedstefar, og jeg har aldrig set ham, saa vi maa prøve paa anden Maade, at danne os et Billede af ham.

„Store Henrik fra Luun Hede“ kaldte de ham i Plougstrup. Stor og kraftig, noget duknakket med et meget skarpt Ansigt. Maaske er Duknakketheden kommet med Aarene af det haarde Slid. Slagfærdig i Munden; havde i Modsætning til Datidens Husmænd og Arbejdere frit Sprog overfor Gaardmændene. Henrik var en Slider. Alt Arbejde, Folk ikke kunde faa andre til, skulde Henrik udføre. Folk vilde gerne i Lag med ham.

Laust Haagens Kone Stinne fra Plougstrup Møllegaard skulde snart være der og byde ham ind paa en Puns, saa snart hun saa ham. Og det var Henriks svage Punkt.

Duborgs Kone Marie var særlig god til at faa meget Arbejde udført ved Hjælp af en ekstra Bid Brød og en Dram.

Henrik advarede Børnene mod Brændevinen. Hidsighed kunde tage Magten, naar Brændevinen flød for rigelig, men ellers karakteriseres Henrik som i Bund og Grund godmodig. Engang, da hans ældste Søn, Hans Jessen, bebrejdede ham hans Drikkeri, blev han hidsig, men faldt senere sammen i Selvbebrejdelser.

Landbruget paa Ejendommen blev drevet i Lighed med Husmandsbrug i disse Tider. Hestearbejdet blev gjort af Gaardmændenes Heste. Ofte om Søndagen, naar Sønnerne havde fri. Henrik solgte en Mængde Mergel til Gaardmændene i Jernvedlund. Som Hjælp til dette tunge Arbejde havde han i flere Aar et Par gamle Karle, der om Vinteren tærskede med Plejl paa Sild.

Han fik det ene Ben sat af for Koldbrand, og da han døde, var ogsaa det andet Ben angrebet af samme Sygdom. En Hjerneblødning svækkede ogsaa den ellers stærke Mand.

Gunder Katrine havde faaet en god Skolegang og sikkert, i Modsætning til Henrik, haft en større Horisont. Hun havde selv en Mening om Tingene og havde Evne til at snakke med baade læg og lær. Pastor Jensen skal have fortalt flere Gange, at ude ved Gunder var det Sted i Sognet han følte sig mest vel-

kommen. Bedstemor samlede Børn og Børnebørn til Fest 1. Juledag. Der maa have været noget ejendommeligt over dette lille Hjem, der satte sit Præg paa Børneflokken, 6 Sønner og 3 Døtre: Hans Jessen, Maren, Søren, Mads, Katrine, Niels, Marinus og Henrik. De naaede alle fra meget smaa Kaar at blive økonomisk uafhængige. De naaede ogsaa trods daarlig Skolegang at faa Del i den kulturelle og aandelige Højnelse, der gik gennem Almuen i deres Mandomsaar.

Gunder og Henrik boede 1868-78 i Plougstrup og fra 1878-82 paa Naboejendom til deres endelige Hjem paa Øster Hede.

Gunder K. Sørensen fortæller nu om Bedstemor:

„Naar jeg som een af hendes Børnebørn (hendes ældste Barnes ældste Barn) skal prøve paa at skrive lidt om Bedstemor, som jeg husker hende, da bliver det fra de sidste Aar, hun levede, fra omkring 1906. Jeg var 9 Aar, da hun døde.

„Bedstemor ude fra Øster Hede“, som vi kaldte hende, var en lille trind og trivelig Kone med runde, røde Kinder og milde Øjne.

Da Farbror Niels blev gift, overtog han Ejendommen derhjemme, byggede Huset om og indrettede Aftægtslejlighed i den østlige Ende af Huset til Bedstemor, og hun blev saa boende hos dem.

Bedstemor var tit hos os. Var der nogen syge eller ved Barsel, eller vi paa anden Maade manglede Hjælp, saa skulde vi altid have Bud efter Bedstemor. Naar een af os Søsken fik Øje paa Bedstemor nede paa Hedevejen, var vi ikke sene til at lade Opdagelsen gaa videre, og det kan nok være der kom Gang i Træschoerne og saa i fuld Fart ned at møde hende. Hun havde jo saa gerne et Par Svedsker eller et Stykke brunt Sukker med til os.

Det allerførste jeg husker om hende var en Dag, da jeg var kørende med min Far ud paa Øster Hede efter Mergel. Jeg var vel 3 Aar den Gang og sad saa paa Læsset hjem men havde ikke rigtig noget at sidde paa. Det syntes Bedstemor var Synd for mig, og hun fandt saa en gammel Pude, som jeg fik at sidde paa. Men det jeg husker allerbedst er Juletræet hos hende Juledag. Det var en tilbagevendende Tradition, som særlig vi Børn glædede os til længe før. Naar saa endelig Dagen oprandt, kom Fjedervognen frem, og vi kom i vort bedste Tøj og kørte saa over Middag til Juletræ hos Bedstemor. Vi drak først Kaffe i Holdvis inde i Faster Anes Stue. Saa havde vi Juletræet tændt, sang og dansede om det, og derefter fik vi Børn hver en Julegave. Det var spændende, hvad det blev. Et Aar fik Hanne og mig hver en lille Taske, den ene rød, den anden grøn, og Henrik fik et Spil Kegler. Der skulde jo efterhaanden mange Gaver til. Familien voksede Aar for Aar. Dernæst fik vi Pebernødder, og de voksne

passiarede. Vi Børn morede os, som vi bedst kunde. Var Vejret godt, legede vi en Del ude og ellers inde i Bedstemors Stue; dansede og legede „Bro, Bro brille“, det var jo morsomt med saa mange Fætre og Kusiner, og det blev hen paa Aftenen, før vi trøtte og søvnige kørte hjem.

Der var nu ogsaa en Gang, hvor jeg følte mig lidt skuffet over Bedstemor. Hun havde under en Rejse til Skovlund, købt en Sparebøsse til Henrik, et lille firkantet Hus med en Løve foran. Huset var af Blank Metal og skinnede som Sølv, ret et Pragteksempel for et Barnesje. Jeg var jo ikke helt fri for Misundelse, da jeg spurgte Mor, hvor det kunde være, at Henrik skulde have det, og Hanne og jeg ingenting fik, og jeg husker hendes Svar: „Det er vist fordi han hedder Henrik.“ Det kunde jeg nu ikke forstaa den Gang, at det skulde være et saa meget bedre Navn.

Saa kom Sommeren 1912, hvor Bedstemor begyndte at skramte. Jeg var en Dag ude at spørge, hvordan hun havde det. Da laa hun i Sengen og kunde ikke snakke meget med mig. Hen i September var Mor ude at hjælpe at vaage hos hende, og et Par Dage efter, d. 24. Sept. fik vi Bud, at Bedstemor ikke var mere. Atter havde Døden gjort sin Høst og taget een af dem, vi holdt mest af.

En, som havde kendt Bedstemor, sagde en Gang til mig: „Hun var een af de Mennesker, som gerne vilde hjælpe og gøre godt mod andre, først og fremmest mod hendes Mand og Børn og Børnebørn og saa langt ud, som hun kunde. Havde vi mange af den Slags Kvinder, saa det langt bedre ud i vort lille Danmark.“

Jernved d. 21-2-1943

Gunder K. Sørensen

Hans Jessen Hansen karakteriserer Henrik og Gunder som et Par fornøjelige Folk med et udmærket Humør. Henrik fik Skyld for at være noget mere tørstig end godt var, og helt uden Grund var det vel ikke, men desuagtet arbejdede de sig langsomt fremad.

Det første man ser, naar man gaar igennem Porten ind til Jernved Kirke, er Henrik og Gunders Gravsted. Ved Siden af ligger deres ældste Søn Hans Jessen og Faster Ingen. Om Vinteren dækket med Grønt, Resten af Aaret smykket med Aarstidens Blomster. Saaledes var det i de mange Aar Faster Inger passede Gravene og mere pillent er det nu, da Kusine Gunder har overtaget Bestillingen. Vi glæder os over det, og haaber det maa være ved ogsaa ud i Fremtiden.

- - - - -

Hans Jessen Sørensen blev gift med Inger Bonde fra Vorbasse. Hans Jessen

døde som ganske ung Mand; jeg husker ham ikke. De købte et Husmandsbrug af Morten Huus. Kold og vaad var Jorden der hjemme og saa 20 Td Hede. Huset gammelt og faldefærdigt. Hans Jessen naaede at faa bygget nyt Stuehus og Stald, og det blev betalt, saa vidt de kom. Har jeg ikke kendt Hans Jessen, saa har jeg kendt Faster Inger og Børnene (Gunder, Johanne, Henrik og Plejedrengen Alfred) saa meget des bedre. Vi er kommet meget sammen. Faster Inger dyrkede Hede op og plantede. Hun fortalte ofte om sin Hjemegn og Høllund Søgaard og Dalgas'es Minde.

Ved Mindefesten for Faster Inger Julen 1939 gav jeg Udtryk for følgende Tanker:

„Naar jeg i disse Dage ofte har tænkt paa Faster Inger, saa hænger det vel sammen med, at jeg var kommet til at holde af hende. Hun var jo gerne med til vores smaa Familiefester, Fødselsdage og lignende. Hun var i det hele taget en velset Gæst hos os baade i Fars og Mors Tid, men ogsaa nu siden vi selv har faaet Hjem. Og naar hun var det, hænger det vel sammen med hendes gode Humør og lyse Sind.

Det kan vel siges nu ved hendes Død, at hun havde gjort sin Livsgerning og gjort den godt. Vi ved jo alle, hvordan hun har levet og arbejdet. Begyndt i smaa Kaar, haft Sorg og Modgang og sløje Tider. Og dog er det lykkedes hende at blive økonomisk uafhængig, men ogsaa at skabe et godt Hjem. Det skaber Respekt! Jeg har ofte beundret hendes Maade at tage Tingene paa. Hun saa Sandheden lige i Øjnene, om ogsaa den ikke altid var behagelig. Og det er nu ikke altid let. Ogsaa hendes lyse Syn paa Livet gør, at vi kan lære meget af Faster Ingers Liv. Hendes Død kom jo brat. Hun kunde jo saa udmærket have fejret Julen sammen med jer, hendes kære - men hun slap sikkert for svære Lidelser. Naar vi kommer til Døden, er vi jo ved noget vor Forstand ikke kan klare, og saa maa vi lade det ligge, og prøve paa, som Faster Inger sikkert gjort, at leve vort Liv i Troen paa, at der er en højere Mening med Tilværelsen.

- - - - -

Maren blev gift med Hans Jensen fra Nørballing. De begyndte paa en Ejendom Øst i Plougstrup og fik en stor Børneflokk, 8 i alt: Henrik, Andreas, Anton, Johannes, Gunder, Karen, Marie og Hans Jessen. Sidstnævnte blev slaadet ihjel af en Hest i 16 Aars Alderen. Marie uddannede sig til Sygeplejerske men døde i 22 Aars Alderen.

De afstod Gaarden til deres ældste Søn, Henrik, og købte selv J. Rasks Gaard i Plougstrup. Her virkede de saa i en Aarrække. Flid og Nøjsomhed var for dem en Selvfølge.

Søren Henrik blev gift med Karen Juhl fra Jernved. De begyndte med en lille Ejendom i Jernvedlund, flyttede op til Vejen paa en lidt større, købte endelig Jord fra Duborgs Gaard og byggede der en ny Gaard. De købte Jord til et Par Gange og blev velstaaende Folk. Søren havde Lyst til Handel, som han drev en Del. Dog ikke mere end at Gaarden blev passet alligevel. De har 4 Børn: Gunder, Gregers, Marie og Harry. Desuden Plejedrengen Thomas Ørbæk. Her skal tilføjes, at Thomas Ørbæk er ualmindelig god ved sin Plejemoder paa hendes gamle Dage.

Som Barn var Børnene fra dette Hjem nogle af mine bedste Legeskammerater, særlig Gregers og jeg har mange fælles Minder fra Barneaarene.

- - - -

Mads Elbæk Sørensen blev født d. 24. Nov. 1875 i Plaugsvad og opkaldt efter omtalte Mads Elbæk paa Sønderager. Han kom som de andre Søsken tidlig ud at tjene.

Far har fortalt, at da hans Søster Maren skulde ud til Moster Ane i Toftlund at tjene, skulde Far med der ud paa Besøg. Han har ogsaa tjent der i 1 1/2 Aar. Maren og Far gik da til Ribe en Markedsdag, og det var saa Meningen, at de skulde se at komme med en tilfældig Vogn ud efter Toftlund til. Det gav imidlertid øsende Regnvejr, og der kom ingen Bønder til Marked denne Dag. De gik da ud til Moster Karoline i Hundegade. Der havde hendes Mand, Blegmand, en Vognmandsforretning, og klagede deres Nød. Hen paa Eftermiddagen kørte han dem saa til Spandet. Far mindes Turen for ca. 50 Aar siden som en langsom Kørsel i den store, tunge, stive Fragtkassevogn ad en sandet Vej, der af Regnen var opblødt til et Søle. Men Maalet naaedes alligevel. De var jo vant til at gaa denne Gang. Hans Jessen og Maren skal ogsaa have været gaaende til Bedsteforældrene i Hemmet, en Tur paa ca. 8 Mil.

I 6 Aars Alderen maatte Far ud at tjene, først to Somre paa en lille Ejendom i Jernvedlund og ellers i Darum og Hjortlund. I Darum var Lønnen 10 Kr. for Sommeren og der forlangtes meget af Hjorddrengen denne Gang. Han fik som Følge deraf ikke ret megen Skolegang, og det kneb noget med Grundfagene, særlig Dansk. Men ellers mindes Far sin gamle Lærerinde, Ane Johanne Badsted med Glæde, ligeledes hans gamle Lærer Buck. Far laante senere, da han og Mor skulde stifte Hjem, Penge af ham. Buck var en forsigtig Mand og laante ikke Penge ud uden Kaution. Far skulde se at faa et Par, og fik da H.J.Greve, der da ejede Byens største Gaard, og saa Hans Jensen Duborg, som var Byens førende Landmand. Men Buck kasserede dem begge. H.J.Greve var han bange for og H.J. Duborg var for gammel. „Nej, faa i Stedet et Par af dine Brødre“, sagde han.

Jeg tror, at Far engang har sagt, at han har haft 18 Pladser, væsentlig hos Omegnens Gaardmand: Hans Beck, Hans J. Greve, Jørgen Frandsen Hjortlund (om hvem Far har fortalt flere Træk, der beviser, at Manden var noget af en Original) og Hans Jensen Duborg, Sognets betydeligste Landmand. Hos ham gik Arbejdet altid let; det var godt tilrettelagt og Orden i Sagerne, og saa fik de en god Kost. Hos P. Klausen, Plougstrup, tjente Far sammen med Svigerfar. Hos Peder Klausen havde de en Ræv i Bur i Kostalden. Stanken fra denne skulde forebygge Kastning. Far tjente ogsaa hos Jørgen Poulsen paa Toldgaarden.

1899 aftjente Far sin Værnepligt ved Artilleriet. Han laa paa Baadsmandsstrædes Kaserne paa Christianshavn og var Trainkonstabel. Samme Sted som jeg 25 Aar senere laa som Konstabel.

Ved denne Lejlighed fik Far København at se og lærte Mennesker at kende udenfor Egnens Kreds. Derfor mindes mange af de ældre Soldatertiden med megen Glæde. Og ikke i og for sig fordi Haandteringen interesserede dem. Det er de mange muntre Historier, der fortælles fra Soldatertiden, et Bevis paa.

Fatteren H.J. Hansen var dengang ansat paa Carlsberg Bryggerierne, og der saa Far for første Gang Elektricitet og har saaledes oplevet hele den tekniske Udvikling indenfor alle Omraader. I Landbrug fra Plejl til selvrensende Tærskværk; fra Le til Slaamaskine og Selvbinder; fra Hestegang til Elektromotor og fra Tælleprassen og den lille 8 Liniers Lampe til Lysekronen med de 4 Blus; fra Fjedervogn til Luksusbil; Telefon, Radio og meget andet i næsten hver Mands Eje. Far har tit sagt, at han ønskede ikke de saakaldte gode gamle Dage tilbage igen. Bliddet er ikke nær saa tungt nu, og der skulde være større Muligheder for Menigmand til at faa Del i Værdier af aandelig Art.

Nu et Par Ord om min Mor.

Bodil Marie Hansen Sønderup er født i Villebøl d. 24. Marts 1878. Min Mor har været 8 Aar gammel, da Bedstefaders flyttede til Jernvedlund, hvor de boede i 11 Aar, det vil sige, at Mor har faaet hele sin Skolegang her hos Buck, og hendes Skolekundskaber kan karakteriseres som udmærkede. Hun baade regnede og skrev godt. Gode Anlæg hjemmefra og en god Lærer. Mor har tjent hos Klaus Nielsen i Præstegaarden og var hos ham, det Aar Svoger Lenhardt blev født, og hans Mor Helene døde. Desuden tjente Mor hos H. Beck, H.J. Greve og 1/2 Aar i Sønderjylland. Jeg tror Mor der nede fik Lønnen udbetalt i Guld. Resten af Mors Ungdom maa hun saa have været hjemme paa Gaarden i Jernvedlund; der var jo nok at gøre, mange smaa Søsken osv. Jeg har hørt Mor fortælle, at hendes

Bror Frederik egentlig vilde have været Lærer, men der var ikke Raad til det; det var jo i den daarlige Tid i 80'erne.

Frederik og Chresten rejste til Amerika sammen med saa mange andre af Danmarks bedste Ungdom i disse Aar. Anledningen var vel den, at de ikke saa Fremtidsmuligheder her hjemme.

Den 14. Marts 1902 holdt Far og Mor saa Bryllup. Festen stod paa Ejendommen Mtr Nr 3e paa Søndermarken, hvor de var flyttet ind den 4. Marts. Ejendommen var købt af Søren Hollander for en Pris af 5500 Kr. og var da paa 10 Td Land. Besætning var der ikke meget af, og Marken var forsømt. Her boede Far og Mor saa i 17 Aar, sikkert en lykkelig Tid. Ejendommen blev drevet op til et Mønsterbrug, Haven blev udvidet, Fyr plantet paa Diget omkring Marken. To smaa Stykker Jord paa ca. 1 Td Land hver blev købt til og i 1915 3 Td Land Eng. 1912 byggedes der ny Stald og Lade og i 1914 fik vi Elektricitet indlagt. 1919 var der en første Klasses Korthorns Besætning paa 6 Køer og 4-5 Opdræt og 2 Heste.

Far var en Tid Formand for Jernved Husmandsforening. Mor ordnede det skriftlige. I den Forbindelse kan nævnes, at Mor var paa Klank Højskole paa et 14 Dages Kursus efter, at de var blevet gift. Saadan et Kursus har jo sikkert været lærerigt, især naar man tager i Betragtning, at den teoretiske Oplysning har været i sin Begyndelse baade paa Husholdnings-, Have- og Landbrugsvirksomhed. Far mindes med Glæde Kursus i Jernved Forsamlingshus en halv Snes Dage i Træk med Niels Esbjerg, senere Blangstedgaard, og J.C. Overgaard, senere Ladelund, som Lærer.

Under Krigen 1914-18 havde vi om Sommeren Soldater indkvarterede; de stod Vagt ved Plougstrup Bro. Det var væsentlig Vendelboer og Folk fra Viborg, Skive Egnen. For mig store Dreng var det jo en Begivenhed, og jeg var to Gange i Vendsyssel for at besøge et Par af dem.

1919 solgte Far saa Ejendommen til Chr. Øllgaard for en Pris af 25.000 Kr. uden Vestereng og uden Besætning og det meste af Inventaret. Chr. Øllgaard købte den sikkert for at faa Vejret over Ejendommen. Far købte saa J. Grams tidligere Gaard Mtr. Nr. 12a, der siden 1916 havde været i Gaardslagternes Hænder. Far købte af en ung Sønderjyde, Martin Andreasen, der havde haft Gaarden et Aars Tid. Prisen var 30.000 Kr. hokkenren (dvs. nøgen Jord og Bygninger). Men saa vidt jeg husker, fik vi en udmærket Avl de første Par Aar, men i 1921 var Tørken ualmindelig slem. Priserne holdt sig jo i 20'erne, og ved Fars og Mors forenede Anstrengelser lykkedes det ogsaa at bringe denne Ejendom i god Stil. Elektricitet blev indlagt i 1919, Kostald byggedes 1926, Løhølte blev plantet, Stuehuset istandsat og Haven udvidet. Da Far og Mor afstod den efter 16 Aars Forløb, var

der en Besætning paa 2 Heste, 10 Køer, 10-14 Stk. Opdræt og 18 Svin, og Gaarden var gældfri.

Af offentlige Bestillinger har Far haft en Del. Som nævnt Husmandsforeningens Formand, Formand for Kvægavlsforeningen, Kanalinteressentskab og Tyndeforligskommission. I Bestyrelsen for Mejeri, Elektricitetsværk og Andelskasse. Det kneb lidt for ham at gøre sig gældende paa Grund af den lovlig ringe Skolegang, men Overblik over det praktiske havde Far og sund Dømmekraft. Som Eksempel kan nævnes, at da Krisen hærgede Landbruget i 30'erne, og de mange Bevægelser opstod, da var Far een af de to i Bestyrelsen for J.A.V., der stemte imod Laanet i J.A.K. Han forstod det ikke, sagde han. Han var af den Opfattelse, at hans Standpunkt blev indført i Elektricitetsværkets Protokol. Det viste sig imidlertid ikke at være Tilfældet.

Politisk var Far Venstremand. At han fulgte Ludvig Elbæk Jessen Sønderager ud af Partiet skyldtes sikkert for en stor Del private Grunde. Som saa mange andre havde Far ogsaa Sympati for Landbrugernes Sammenslutning, da de ikke saa andre Veje imod den hurtigt voksende Socialdemokrati. Far var med Rette meget harmfuld over den tarvelige Behandling de unge esbjergensiske Arbejdere gav Madsen Mygdal paa et Januarmøde. Dette Aar var Far i Bestyrelsen for Venstreforeningen. Mors politiske Indstilling var vel som de fleste Kvinders noget mere konservativ end Fars.

Far og Mor sluttede sig til Højskolekredsen i Sognet. En Del af deres Jernaldrende mere velstillede Sognebørn havde været paa Højskole og under Pastor Jensens Førerskab kom saa det aandelige Gennembrud til Sognet. Far og Mor var med efter Evne. De var ret flittige Kirkegængere. Mor læste en Del i hendes yngre Dage. Bøger fik de med Ugeblade og lignende, bl.a. Ingemands historiske Romaner og Fortællinger. Far havde en ganske god Sangstemme, og paa Helligaftnerne læste Far Bordbønnen og sang for til Salmesangen. Mor læste „Fader vor“ og Aftenbøn med mig hver Aften. Til daglig lod de sig ikke mærke med deres Forhold til Gud. Bibelen læste de ikke meget i; derimod i en Prædikensbog af J.C. Christensen. Jeg er ikke i Tvivl om, at de begge to har et Forhold til Gud, men det dyrkedes i Lønkammeret. Men er det ikke ogsaa saadan, at i dette Forhold staar vi alle ene.

1935 Flyttede de saa hen i et nyt Hus paa Trekanten, som de byggede i 1934. Her indrettede Mor sig saa et hyggeligt Hjem, hvor Properhed og Blomster præger Stuerne og Børnebørnene optager Tankerne og Hænderne. Meget skal jo strikkes og sys til de kære Børnebørn, og andre Problemer kan jo ogsaa nok fylde Bedstemors Tanker.

Far fortsatte med Arbejdet i Have, Mark og Eng, som alle Dage havde givet ham den største Glæde og Velsignelse. Sidde roligt hjemme og nyde de hyggelige Stuer var og er ikke noget for Far. For Far bar Arbejdet Lønne i sig selv i Form af Skaberglæde.

Hans M. Sønderup skriver om Fars og Mors Levnedsløb, at det er et Bevis paa, hvad Arbejde og Dygtighed, forenet med Paapasselighed, noget Held og opadgaaende Konjukturer ogsaa i Danmark har kunnet føre til.

- - - -

Marinus blev gift med Kirstine Pedersen fra Lundtofte. De overtog Kirstines Hjem. Denne Ejendom bliver passet med Omhu, Gæstfrihed var til Huse, og godt økonomisk Resultat gav det sikkert ogsaa. De har kun et Barn, Drengen Henrik, som bortset fra et Højskoleophold paa Rødding, har været hjemme og hjulpet til med Bedriften. Kirstine døde 1938 og er sikkert blevet savnet meget i det lille Hjem.

- - - -

Niels blev gift med Ane Hansen fra Ribe Mark. De overtog Ejendommen paa Østerhede, som de byggede om, købte Jord til og udvidede. Solgte den saa og købte J. Mørks Gaard i Gredsted, noget af Sognets bedste Jord. Denne Gaard bliver drevet solidt. Et fornøjeligt Sted at komme. Tiltrænges en hjælpende Haand i Familie eller Nabolaget, tog Niels gerne fat. 8 Børn: Henrik, Kirstine, Søren, Ejnar, Gunnar, Hans Jessen, der døde af Blodforgiftning i 18 Aars Alderen, og endelig Marie og Signe.

- - - -

Katrine blev gift med Peder Christensen fra Stenderup, der var Snedker af den gamle solide Type. Katrine kunde ikke undvære Dyr og Planter; hun passede med Omhu et Par Køer. Peder øvde sit Haandværk. De var begge interesserede Folk, var med i første Række i Husmandsforeningen, passede Forsøgshaven i en Aarrække. Glædede sig med Børnene til Juletræfest og lignende. Fik 2 Børn: Kristiane og Henning. Peder døde af Kræft i 1939.

- - - -

Henrik lærte Bagerfaget. Blev gift med Begyndte i Skovlund Forsamlingshus som Vært og Hjemmebageri, men byggede hurtigt selv Bageri, der er drevet op til en betydelig Forretning i den ret gode Egn og hastigt voksende Stationsby. Henrik har haft mange Interesser udenfor Faget. Var Formand for Foredragforeningen og Medlem af Menighedsraadet. Var med til at anlægge Skovlund Stadion m.m. Har haft Evne til at omgås Indre

Missions og Grundtvigske Kredse. 7 Børn: Halfdan, Brandt, Hejne, Elisabet, Bodil, Kirstine og Edel.

- - - -

Vi er nu foreløbig færdige med Fars Familie, og skal i det følgende prøve paa at danne os et Billede af Mors Slægt.

Mors Oldefar hed Hendrik Jensen, Synderup, og er født i Fole den 9. April 1793. Han blev gift med Ane Marie Jensdatter. Disse to ankommer til Lindtrup Sogn sammen med deres Datter Bertheline Synderup d. 10. April 1843. Bertheline er født 1819.

Bertheline blev gift med Mikkel Sørensen Hansen den 29. Sept. 1943. Hvor-naar Mikkel er født er ulæseligt i Kirkebogen, men det maa have været 1821. Han ankommer til Lintrup Sogn 28. Maj 1943. Det er de tørre Oplysninger, Kirkebogen i Lintrup giver, men for at prøve-paa at faa lidt mere at vide om Oldefar cykle-de jeg Fastelavns Mandag 1943, altsaa Hundredaaret efter hans Ankomst, til Lint-rup.

Fra Villebøl cyklede jeg langs Vandingskanalen til Kolding-Ribe Landevej. Nogle faa Hundrede Meter længere mod Øst, tæt ved den saakaldte, nu nedlagte Skidden Kro, lykkedes det mig ved gamle Folks Hjælp at faa opspurgt, hvor Gaar-den havde ligget. Der er kun nogle faa Fag Lade tilbage af den gamle Gaard. Til Ejendommen hører 6 Td Land. Jorden er tør og sandet; men det er ret stærkt Tryk fra Vandingskanalen, der gaar lidt Nord for Haven. Dette gør, at Træerne vokser godt. I Haven stod endnu et stort gammelt Æbletræ, der sikkert har staaet der fra Mikkels Tid. Andre store Træer er fældede nu under Krigen.

Det gamle Stuehus har ligget langs med Landevejen kun med en „Vinnegaard“ imellem. (En „Vinnegaard“ er en smal Have.) Et stort gammelt Pæretræ stod i denne „Vinnegaard“, og det var Børnenes Fyrd, naar Pærene var modne. Frugt var meget sjældent denne Gang. Det var en ret stor Gaard med lave Længder og ganske smaa Vinduer.

En gammel Nabokone paa 85 Aar fortalte, at hun nok kunde huske Gaarden og Mikkel. Engang var han kommet op til dem i Lintrup By og beklaget sig over, at de næsten ikke kunde faa bagt. Ovnhuset var ganske begravet i Sne. Hun havde gaaet i Skole sammen med Vilhelm, Bedstefars yngste Broder, og hun fortæller, at han og de andre Søsken-de var godt begavede. En af dem var en stor Spillopma-ger. Engang der var Bryllup med ridende Svende, var han den hurtigste og red mange Gange frem og tilbage. Dette lille Træk viser ikke blot Drengens Tempera-ment, men ogsaa at de har haft gode og hurtige Hesté.

Nogle af Sønnerne rejste til Amerika. Bedstefar rejste til Kongeriget. Grunden til dette har vel sikkert været den tyske Militærtjeneste. Gaarden fik Søsteren Line, der blev gift med Mathias Jensen, der var Sadelmager, og Line var svag af Helbred. Mathias byggede Gaarden om. Det nye Stuehus var efter Datidens Forhold stor og rummelig; maaske har han forbygget sig. Han var meget religiøs.

Jeg fik følgende Historie om ham i Folkesnakken. Engang de skulde til Møde, spurgte Line ham, om han havde husket at flytte Køerne. Dertil svarede Mathias, at det havde han ikke, men det skulde Vorherre nok ordne, og saa kørte de til Møde! Line døde tidlig. Af Børn var der to Sønner og to Døtre. En af dem er gift med Isenkrammer Dall Jepsen, Rødding. Gaarden solgte Mathias, da Line var død. Han har sikkert ikke egnet sig til Landmand.

Egnen er meget køn med mange gamle Kæmpehøje. Kongeaa dalen med Engene og Nielsby gamle Vandmølle lige overfor. Den gamle Gaard har ligget i en Lavning i de ellers tørre Agre. Det var jo før Kanalens Tid. Denne er lavet i 80'erne. Træerne har nydt godt af den fugtige Bund.

Dette er Bedstefars Barndomshjem og Tumbleplads som lille. At Slægt og Gaard er blevet skilt skyldes sikkert den præjsiske Militærmaskine. Men hvad har denne ikke paa Samvittigheden af Nød og Savn og spilt Menneskelykke. Det blev sagt mig, at den gamle Gaard vistnok havde heddet „Lille Fuglebækgaard“.

- - - -

Hans Marius Sønderup fortæller nu i det følgende om hans Far og Mor og Søsken de.

„Hans Mikkelsen Sønderup er født d. 20 Febr. 1851 i Lintrup. Sønderup er Moderens Slægtsnavn, og dette har denne Gang kunnet lade sig gøre. Grunden er vel, at Sønderup Navnet er sjældnere end Mikkelsen.

Hans Fødegård maa have ligget ved Landevejen Ribe-Foldingbro, thi jeg husker, han har fortalt, at han sammen med sin Mor og sine Søsken de - Faderen var vistnok i Krigen - stod udenfor Gaarden og saa paa de Preusserne, eller maaske var det Østerrigerne, efter Fredsslutningen i 1864 marcherede forbi syd-paa. Det var saa mange, at det tog to Timer at passere forbi, en umaadelig Hær i Drengens og Datidens Øjne, en Deling eller vel kun en Sektion mod Nutidens Millionhære.

Hans Mikkelsen Sønderup tog fat ved Landbruget, kom ud at tjene og har ofte for os Børn skildret Datidens Vilkaar for Landarbejderne, da Arbejdet ikke som nu lettes af Maskiner, da Dagens ikke rettede sig efter Klokken, men efter Solen om Sommeren, og da Vinteraftenen udnyttedes fuldt ud til Hakkelseskøring (med Haandkniv), Simesnoning o.l., og da Redskaberne var tunge og upraktiske. Tænk f. Eks. paa Forskellen mellem en hjemmesmedet og hjemmeskaffet Fork og saa paa de Forke, vi nu kender.

I den Tid og længe efter blev Græsset slaaet og Kornet høstet med Le og Tærskningen skete med Plejl. Merglingen, som netop begyndte at tage Fart paa

visse Egne, foregik ogsaa med Haandkraft. Mergelgravning, Klynestrygning o.m.a. var haardt Arbejde for Halvvoksne Knægte, ja i Stand til at mærke selv voksne, stærke Mænd.

Jeg mindes fra mine yngre Aar, hvorledes ældre, stive, krumbøjede Slidere kom besværligt og langsomt opad Kirkegulvet, naar der ved Højtiderne ofredes til Præst og Degn. Ja, Arbejdet var haardt. Kosten sparsommelig efter vor Tids Begreber. Grød var der nok af Morgen og Aften, men til Mellemmad gaves kun to Stykker Brød, saa helst dygtig tykke. Middagen de fleste af Ugens Dage var stegt Flæsk, Duelse og Kartoffler, der kom upillede paa Bordet, hvorefter saa enhver maatte pille til eget Brug. Til Eftermad, Grød eller Vælling. Kun sjældent gaves der Kaal eller Ærter med Flæsk og Kød. Landboerne dengang levede overvejende af egne Produkter efter Devisen: Faa Penge ind, helst endnu færre ud!

Et af Hans Mikkelsen Sønderups Minder var den tørre Sommer 1868. Han tjente det Aar i Kalvslund og har siden fortalt om, at i den følgende Vinter gik unge, raske Karle og tilbød at tage Tjeneste for Kost og Logi uden Løn, men endda lykkedes det ikke alle at faa Plads, da Vinterens fornemste Arbejde Tærskningen ikke lagde Beslag paa nogen større Arbejdstyrke.

Var der meget strengt Arbejde til Mænd og Karle den Gang, saa var det eet Arbejde, nemlig Mælkningen, som overlodes helt til Kvinderne. Skønt Hans Mikkelsen Sønderup arbejdede ved Landbruget alle sine Dage, lærte han aldrig at malke, og naar han senere som ældre Mand prøvede herpaa (f. Eks. ved Sygdom), saa lykkedes det ikke videre godt. Trods ellers haandsnild var det ham saa godt som umuligt at presse Mælken af en Kø, og saadan var de fleste Mænd stillet paa den Tid. Der er jo ogsaa paa dette Omraade siden da sket en væsentlig Forandring.

Ungdomstiden gik for Hans som for andre Karle dengang kun afbrudt af Værnepligten, som han i Sommeren 1872 aftjente ved Fæstningsartilleriet i København.

Maren Sønderup, født Kristensen d. 21. Juni 1853 i Villebøl, Kalvslund Sogn, paa en Ejendom lidt fra Landevejen Øst for Villebøl Kro. Denne Ejendom er nu helt forsvundet. For hendes vedkommende ser vi atter, at Slægtsnavnene ikke er faste.

Kun en halv Snes Aar gammel blev Maren moderløs, og da hendes Far sjældent eller maaske aldrig havde Husbestyrerinde, maatte hun allerede i Skoletiden gaa ind i en Husmoders Gerning. Foruden hun og Faderen var der i Hjemmet en to Aar yngre Broder, Rasmus, der da Tiden dertil var, aftjente sin Værnepligt

som Dragon, senere giftede sig og fik en stor Familie og levede hele sit Liv som Arbejdsmand paa Vejen-Gesten-Anst Egnen, hvor han døde i en høj Alder.

Som Maren allerede som Barn styrede Huset, saaledes ogsaa de fleste af hendes unge Aar. Dog har hun fortalt om dengang hun tjente i Skærbæk Mølle paa Rødding Egnen, hvor hun fra det lille Hjem kom ud i ganske uvante Forhold. Her var stort Folkehold, thi som paa de fleste gamle Vandmøller, var der et betydeligt Landbrug. Her brændtes dengang Brændevin, hvortil benyttedes ene Kobberapparater, som af Toldvæsenets Folk forsegledes fra den ene Brænding til den anden. Hjemmebrænding var dengang forbudt, kun enkelte havde beholdt Privilegiet, der altsaa udøvedes under en vis Kontrol. Ligeledes har hun fortalt Træk fra dengang hun tjente hos Hans Broch, Villebøl.

Tredie Juledag 1873 viedes Hans og Maren i Kalvslund Kirke, og i det følgende skal i korte Træk opridses deres Levnedsløb, der kom til at strække sig over ca. 60 Aar.

Efter Brylluppet overtog de en ganske lille Ejendom paa Hjortlund Mark. Fader tog Arbejde ved hvadsomhelst, var bl.a. med til at grave Villebøl-Hjortlund Kanalen og planere de tilstødende Sandmarker, der nu ved Overrisling blev til Eng. Fra Tiden i Hjortlund har de fortalt, at de fra deres Hjem saa det første rigtige Tog paa Bramminge-Ribe Banen, der aabnedes i 1874.

1878 kom de til Villebøl og overtog Marens Hjem, der var til 3-4 Køer og en Hest. Fader havde imidlertid Lyst til at have noget mere at virke med og i 1885 solgte de Ejendommen i Villebøl og købte en mindre Gaard Mtr Nr 13b Jernvedlund. Denne Gaard er vist egentlig i Dag god nok, men denne Gang før Afvanding var den lav og sur. Aftagt var der ogsaa paa Gaarden, og da samtidig 80ernes Landbrugskrise satte ind, saa har Jernvedlundtiden sikkert været en vanskelig og besværlig Tid, og i 1895 bortbyttedes Gaarden med en Ejendom i Varming i Seem Sogn.

Var Jernved Ejendommen vaad og sur, saa var Varming Ejendommen sandet og tør. Dog var der 2-3 Td Land god, lav Græsjord et Par smaa Km. fra Ejendommen ved Nibsaen, det daværende Grænseskel mellem Danmark og Tyskland. Her var et Gangbredt over Aaen og nogen Færdsel mellem Landene, thi den Gang bestod Grænsebevogtningen paa begge Sider af nogle faa fredelige Grænsegendarmer. Et Forhold, der dog ændredes aldeles den 1. Aug. 1914.

Naar der i det følgende fortælles en hel Del mere om Varming Ejendommen og Tiden der end om de andre Steder, saa har dette sin naturlige Aarsag i og maa undskyldes med, at nu kommer min Hukommelse mig til Hjælp, medens det tidligere fortalte er efter Fortælling.

Ejendommen laa paa Varming Østermark noget ensomt et godt Stykke fra Alfavej, 2 Km. fra Skole, Smedie og Mølle (Skallebæk), mindst 3 Km. fra Kirke (Seem) og en stor Mil fra Ribe, der var vor nærmeste Forretningsby.

Bygningerne var en lille ret snæver, noget lav, straaetækket Vinkelbygning, der i mine Forældres Tid altid var velholdt med Tag, Klining og Kalkning. Fra en ganske lille Forstue uden Lys kom man ind i Køkkenet, der havde Rødstensgulv og ved Siden af Komfuret en aaben Skorsten, dvs. et muret Ildsted i Skorstenens Bund udfor Bageovnens Munding. Paa dette Ildsted paa en Trefod tilberedtes det meste af Maden, men at det lunede i Køkkenet med slig aaben Skorsten, hvor Røgen frit trak op og Vinden ned, kan ikke just paastaaes. Til Fyring her var Lyngtørv (20 Snese til et Læs) velegnede, og af dem var der dengang nok paa Varming Hede.

Inden vi forlader Ildstedet, skal lige nævnes, at det bedste Franskbrød, eller som det den Gang hed Hvedekage, jeg nogensinde har spist, bagtes i en Gryde i dette aabne Ildsted med Tørvegløder under, opom og over Gryden.

Inde i Stuen (= Døns) var Alkoverne, de indelukkede Senge, som vi kaldte dem, endnu bevarede og i Brug, foran Sengene var Panelet med Luger eller Døre, og mellem Sengene var i Panelet tre Skabe over hinanden, vel nærmest Datidens Form for Brøf.

Under Vinduerne bag Bordet stod en Slagbænk (= Follbænk), der om Aftenen, naar Sædet fjernedes, kunde trækkes ud og afgive Soveplads til nogle af Børnene, hvad nok kunde behøves, særlig naar nogle af de større Børn samtidig kom hjem paa Besøg, thi foruden de alt nævnte Sovepladser var der kun een Seng i „Kammeret“, og Familien var jo stor.

Ved Siden af Kakkelovnen hang Bornholmeren, der upaaklageligt udmaalte Tidens Gang, naar den bare en Gang imellem rensedes med en Fjervinge og smurtes i Petroleum, og den saa iøvrigt kunde være i Fred. Dens Blylodder og lange Permendikkel han nemlig frit, og sidstnævnte bevægelige Maal kunde sommetider friste Drengene som Skydeskive for Hyldebøsser. En Fuldræffer kunde bringe den i Affekt; men ikke mere end at Hjemmerraad kunde hjælpe.

Foruden de alt nævnte Rum var der en Stue med Dragkiste, Chatol og et sjældent Skab (= Klokskaff), hvis øverste Del bag en Glasrude gav Plads til et ligesaa sjældent Stueur; her var endvidere Klædeskab og to Kister. Endelig var der Spisekammer eller Mælkekammer, som Moder kaldte det. I alt fem Fag Stuehus, der fortsattes i en lille Lo og nogle Fag Lade. I Stalden var Plads til fire Køer og et Par Kalve og desuden Svinestier.

Ejendommen er senere under andre Ejere nedbrændt og genopført.

Som nævnt var det tør Sandjord, hvor det væsentligste Afgrødet var Rug, Boghvede og Kartofler. Havre dyrkedes kun meget lidt. Endelig saaedes sommetider lidt Spergel, der vel nu nærmest er ukendt, men slet ikke daarlig enten til Afgræsning eller Vinterfoder. Roer var vel ikke helt ukendt i Varming paa den Tid, men kun enkelte ubelendige dristede sig til at saa en Ager eller to med dette ny-modens Kram. Det var altid Turnips, den eneste Roe, der da før Merglingens Tid, kunde gro nogenlunde der paa Egnen. Fader begyndte tidligt at dyrke lidt Roer og ligeledes var han stærkt oppe for Mergling, som det i 1908 lykkedes at faa gennemført i vid Omkreds med Tipvognsspor fra Klaabygaards Mergelleje. Mergelen gjorde Underværker i Varming.

En Sag, som Far ogsaa ofte i Tanke og Tale syslede med, var Projektet om en Vandingskanal, der ved Opstemning af Gjelsaa, skulde føre Vandet ind over Markerne ved Varming, hvad der efter Hedeselskabets Undersøgelser skulde være muligt, men endnu, 40 Aar efter, ikke er kommet videre.

Græs blev der i en blot almindeligt tør Sommer intet af paa de tørre Agre. Kærne maatte hente Føden i den omtalte Grønseeng, hvor der ogsaa Tid efter anden saaedes et Stykke Havre, medens der for at skaffe Vinterfoder lejedes et Stykke Eng ved Varming Sø, der efterhaanden opfyldtes af Sand, ført derned af Aaen. Her i den tidligere Sø ejede Bymændene betydelige Engarealer, der hvert Aar den 28. September, ved den saakaldte Mikkelsgrende, lejedes ud for det kommende Aar. Ved denne Lejlighed tog Bymændene sig en ordentlig Kæfert.

Disse lave Enge kunde give meget Hø, der velbjerget blev ædt med Velbehag, omend det var lange skarpe Græsstraa og derfor ikke mest næringsrigt. Værre var det, at det ikke hvert Aar lod sig bjerge. Lidt rigeligt Nedbør i Høsletten, saa gik det hele under Vand, og Høet var enten tabt eller kunde i bedste Fald under uhyre Besvær samles i Vandet og køres op paa højere Steder for at tørres til et meget simpelt Foder.

Ligesom alle andre i Varming den Gang havde vi ogsaa en Del Faar, der om Sommeren vegeterede paa de afsvedne Agre; men om Efteraaret, naar de var klippe-de, blev slupne løse, og saa maatte de bjerge sig selv Vinteren igennem, undtagen naar stærkt Snefald satte ind, saa maatte de tages hjem, hvad ikke altid var lige let, for hvor var de?

Denne Form for Løsdrift er nu forlængst ophørt, men ærgrede tidligere i adskillige Aar flere af Beboerne, deriblandt Far, før det ændredes. Efterhaanden som Markbruget forbedredes maa det heller ikke have været morsomt at se en Faareflok

paa et Hundrede Stykker eller saa styrte sig over en pæn Rugmark i Efteraaret eller endnu værre ved Tøbrud.

Ogsaa Plantning havde Faders Interesse; der plantedes Løbalter ved begge Sider af Haven (Gran) ligesom der ogsaa anlagdes en ny Have Øst for Huset.

Da de unge Graner naaede Størrelsen dertil, vilde vi Børn gerne have een til Juletræ. Det fik vi ogsaa; men paa den Maade, at den graves op med Rod, sættes i en Spand med fugtig Jord og efter Jul atter plantedes ud paa sin Plads i Haven. Det samme Træ var Juletræ i to Aar i Træk og voksede derpaa videre.

Jeg husker ligeledes, at Far Tid efter anden kulegravede forskellige Jordstykker og her avlede pæne Afgrøder af Grøntsager, ja end ikke noget saa moderne som at plante Roer ud til Frø gik han af Vejen for.

Paa Ejendommen holdtes alm. 3 Køer, et Par Kalve og nogle Faar samt fededes 3-4 Svin aarligt. Hest holdtes ikke. Dette kunde jo ikke give til Underholdet, saa ogsaa her maatte der tjenes Penge udenom, ved hvad der bød sig.

Men nu var de kraftige Mandomsaar forbi, og tilmed var Far, allerede før de kom til Varming blevet angråbet af en til Tider ondartet og med Aarene stærkt tiltagende Astma. Denne pinagtige men sjældent dødelige Sygdom, som Lægerne i vore Dage dog i Regelen kan skaffe Lindring for, forbigaaende Lindring. At de kan helbrede den, har man endnu aldrig hørt. Dengang stod de saa godt som hjælpeløse overfor den, saa Astmaen betød dagligt Besvær og yderst kvalfulde Nætter og Dage, naar Anfaldene var der.

Efterhaanden som Astmaen tog til, og Far maatte opgive strengere Arbejde, gjaldt det om at finde paa andet, og for at spare Driftsudgifter fik han et Par Køer vænnet i Tøj og drev i nogle Aar Ejendommen med dem. Far var betydelig fingernem, kunde selv lave mange Smaating i Stand og kom efterhaanden ind paa at lave forskellige Brugsgenstande mest af Straa: Maatter, Sko, Kurve, Foderkopper samt ganske særligt Bikuber. Det var solidt Kram han lavede, og han havde altid alle de Bestillinger han kunde overkomme og lidt til. Endvidere købtes i Regelen et Læs Asketræ i Seem Skov, hvorefter det dertil egnede oparbejdedes til Tøjrestager og Køller, Klaptræer, Plejlslagere, Hammelstokke og Svingler o.l. Værktøjet hertil var Sav og Økse, Tællekniv og Tællebænk.

Nævnes skal det ogsaa, at de i mange Aar havde en ikke ringe Indtægt af Biavl, en 10-12 Bikuber paa Rad i Haven.

Fortjenesten ved alle disse Arbejder var ikke stor, men noget gav det dog, og det kunde behøves. Ejendommen var lille og tør. Familien stor, og Sygdom var der meget af. Jeg husker saaledes, at under en af Børnenes otte Maaneders

Sygehusophold, nævnte Far en Dag, da han havde faaet meget fra Haanden, at han den Dag havde tjent lige saa meget, hvad een Dag kostede paa Sygehuset. Det var jo før Sygekassernes Tid, og offentlig Hjælp var der ikke Tale om for Far og Mor, der blev over 70 Aar, før de modstræbende tog imod deres velfortjente Aldersrente.

Dette var om Fader, men nu om Moder. Ja, maa det egentlig ikke tale for sig selv, hvad hun havde at tage Vare paa? En stor Familie at ordne Føde og Klæder til, og intet købtes der færdigt. Mor spandt Ulden til saavel Tøj som Strømper, strikkede, stoppede og lappede, fik Tøj vævet og saa Skrædder eller Sypige i Huset. Det var Tøj, der saavel taalte noget som varmede. Alt var so- lidet og hjemmelavet. Symaskine kom Moder aldrig til at bruge. Indtil Pigerne kom saa vidt, at de fik Maskine og tog sig af at sy nyt, syede hun alt med Naal og Traad.

Men foruden Arbejdet med Børnene, Huset og hvad dertil hørte, hjalp hun troligt ved alt, især naar Far var syg. Hun udtalte en Gang, at det sværeste var at trille til Mølle med Korn til Maling, hvad der tydelig nok viste, at hun intet Arbejde gik udenom.

Hendes strengeste Tid var vel nok under det omtalte Barns Sygehusophold. Da gik hun jævnlig ud at besøge ham. En Tur paa et Par stive Mil ialt og i Re- gelen i Trasko - ikke alle Landboere havde den Gang Læderfodtøj, der passede saaledes, at de kunde gaa saa langt dermed - og som oftest havde hun dygtig at bære paa tillige.

Moder var stor og stærk af Helbred. Dog maatte hun i 1906 paa Sygehus og opereres i en Skulder. Det kom hun over, men hun genvandt aldrig fuld Førlighed i denne Arm.

I ikke faa Aar i Varming var vi ikke i Mejeri. Vi boede for langt fra Ru- sten. Da vi endelig kom med, skulde Mælken bringes og hentes et temmelig langt Stykke Vej, hvad der var besværligt, men dog lettere end Hjemmekærning, særlig naar det, hvad enkelte Gange skete, trak ud i Timevis før Smørret kom frem. Dette maa have været strenge Aar og vanskelige Kaar at klare.

Tiden var fattig for de fleste, og vi havde tillige en Del Uheld, mistede saaledes med kort Mellemrum et Par gode Køer, noget der nok skulde mærkes i saadan en Bedrift.

Men det gik altsammen, og hvis nogen vilde have fortalt os Børn, at vi var fra et fattigt Hjem, vilde vi være blevet baade forbavsede og fornærmede. Vi savnede intet, og tænkte ikke paa, at det kunde være anderledes. Var vi fattige, saa vidste vi det ikke, følte det ikke.

Senere forstaar man jo bedre, hvor Far og Mor maa have været paapasselige og stræbsomme for at faa det hele til at gaa rundt.

Som de i deres unge Aar var vænnet til at tage Tiden i Agt, saaledes blev de ved Livet igennem. Hver eneste Vinteraften undtagen lige i Helligdagene sad Far med sit Arbejde, endnu naar vi Børn gik i Seng, og i alle de Aar, der var skolesøgende Børn, hvor Mor omtrent hver Aften efter Sengetid sat sig til med Bunker af Tøj, der skulde lappes eller stoppes. Det var den eneste Tid, der var Ro til det. Morgenduelige var de begge, og særlig Moder vedblev at være det helt op i Alderdommen.

Naa, eftersom Børnene voksede til, bedredes Kaarene; de mellemstore hjalp til hjemme og flere af de voksne ydede Støtte udefra. Da man skrev 1917, og alle Børnene forlængst var fløjne fra Reden, sad de ret ordentlig i det, og nævnte Aar afstod de Ejendommen til deres yngste Datter og dennes Mand.

Resten af deres Levetid boede de i Varming By, først i syv Aar til Leje i Østerbyen i et Hus tilhørende Niels Schmidt, men da denne købte en nedbrændt Gaard og derefter solgte det hele, saa købte de for ikke at komme til at flytte mere et lille, gammelt men hyggeligt og lunt Hus i Vesterbyen, idyllisk beliggende paa en ret høj Skrånt nord for Vejen med fri Udsigt ned over denne og over Byen og Søen, men med dejlige lunende Plantninger mod Øst, Nord og Vest.

Her boede de saa deres Alderdoms Dage, beskæftiget saa længe de paa nogen Maade kunde. Arbejdsløshed og Lediggang var for dem ukendte Begreber, og her er der sikkert daglig talt om Børn og Børnebørn, hvis Besøg var deres store Glæde. Godt Naboskab havde de her som alle Steder, hvor de havde boet, og der gik sjældent en Dag, uden at nogen saa ind og fik en Hold Snak, for holde Snak kunde de begge og det ikke alene om „Vejret“.

De var fra Naturen udrustede med gode aandelige Evner og havde altid fulgt med i, hvad der foregik. Endnu i sin høje Alderdom kunde Far med sin karakteristiske Skrift, skrive et Brev paa et næsten fejlfrit Dansk. Naar man saa tænker paa den Skoleundervisning, der blev givet for smaa Hundrede Aar siden, saa maa man have Lov til at stille visse Forventninger til de Lærere og Elever, der virker i Skolepaladserne, opført efter Skoleloven af 1937.

Naa Evnerne vil jo altid spille en betydelig Rolle, og da Evner ikke er ens egen Fortjeneste, kan det uden Pral nævnes, at med aandelige Evner og hermed ogsaa Evner til at faa noget ud af Skoletiden, var Far og Mor blevet betroet et Pund, der i hvert Fald var paa den gode Side af Middel.

Fader var en Tid Medlem af Sogneraadet, det var i Villebøl, altsaa Kalvs-

lund Sogneraad. At det offentlige Liv ikke senere i større Grad havde Brug for ham er forklarligt; naar man flytter flere Gange og ikke erhverver sig synderlig af denne Verdens Gode, saa bliver man vanskelig anerkendt og anset uden lige i den snævrere Kreds.

Endnu skal lige nævnes, at Far Livet igennem vedligeholdte Brevveksling med sine Søsken, hvoraf de fleste i deres unge Dage var udvandrede til U.S.A., en Brevveksling, der saa langt fra tog af, snarere tog til med Aarene.

Fader døde i sit Hjem uden egentlig forudgaaende Sygdom d. 13. Febr. 1931. Han blev begravet Dagen før sin 80aarige Fødselsdag.

Moder overlevede ham i godt to Aar. Hun havde noget af Tiden forskellige af Sønnedøtrene hos sig, og tog en Del paa Besøg hos Børnene, men det tog stærkt af for hende, og med Foraaret 1933 lykkedes det at faa hende til at tage over til Sønnen og Svigerdatteren i Obbekjær Brugsforening, indtil hun blev „bedre“. Hun døde her den 8. April og blev begravet Langfredag.

Nu hviler de paa Seem Kirkegaard sydøst for Kirken. Paa Graven er rejst en Mindesten med deres Data.

Fred med deres Støv og Ære være deres Minde!

Hans Marius Sønderup"

Jeg husker tydelig Bedstefaders og Bedstemoders lille Hjem paa Varming Østermark. Der holdt jeg mine Sommerferier hvert Aar. Et Par Aar havde jeg Fætter Gregers med for Selskabs Skyld. Vi gik saa paa vores Ben. Turen langs Grænsen fra Kalvslund til Kamp var spændende. Det var jo under den første Verdenskrig, og vi kunde se „Pikkelhuerne“ paa den anden Side Grænsen. Vi badede altid i Obbekjær Brugsforening hos Morbroder Michael.

Inden vi nu hører om Hans og Marens Børn, vil vi se lidt paa Marens Slægt.

Christian Andersen Brøns er født den 8. Marts 1808. Skal der skaffes yderligere Oplysninger om Chr. Andersens Slægt, maa de søges i Højrup i Sønderjylland. Brøns er jo antagelig et Tilnavn fra Brøns, ikke saa langt derfra. Hans Kone, Bodil Marie Rasmusdatter, er født i Sdr Farup d. 17. April 1815 (V. Vedsted Sogn). Disse to ankommer til Villebøl fra Højrup i Foraaret 1853 og betegnes som Gaardfolk.

En gammel Prædikensbog, som har tilhørt disse to Mennesker, er udkommet i Kristiania 1857.

Gamle Kresten Dam (f. 1858) fortæller om Villebøl og Christian Andersen Brøns:

„I Villebøl laa for ca. 115 Aar siden fire Gaarde, Kroen og en lille Skole. Skolestuen var paa to Fag med Kampestensgulv, og Bordene var af fire Pæle med et Bræt over. Af Elever foruden ham selv og Bedstemor nævner Kresten Dam: Sønderøksø Københavns Kommendant, Olsen, Oberst, Peder Møller, Adjutant ved Krigsminister Stimson (?) og Conrad Knudsen, Provst.

Kroen laa lige Nabo til Chr. Andersens og ejedes af Kr. Dams Far, Niels Dam. I Kroen var Købmandshandel, og Broen over Kongeaaen ejedes af Kromanden. Bropenge var 3 Sk. for kørende; gaaende havde gratis Adgang. Af den Grund bar Chr. Andersen Ploven paa sine Skuldre til Smeden i Tobøl.

Oldefar var en høj og kraftig Mand. Ejendommen var den østligste af de fire Gaarde i Villebøl. Om det var Chr. Andersen, der havde udstykket Gaarden, var Kr. Dam ikke rigtig klar over. Noget kunde tyde paa det, f. Eks. at de i Kirkebogen benævnes som Gaardfolk, og gamle Chr. Andersen var velhavende. Kromanden laante ofte Penge hos ham, men aldrig over 5 Speciedaler ad Gangen (20 Kr.). Disse Laan betalte Niels Dam saa for Morskabs Skyld tilbage i Sedler. Det var Chr. Andersen ikke glad ved; han kunde huske Statsbankerotten 1813.

I Stuen var der Bilæggerovn, i hvilken der fyredes fra den aabne Skorsten i Køkkenet. Den fyldtes om Morgenens med Tørv, og gav saa en behagelig Varme hele Dagen. Nøjsomheden var i Højsædet. Det eneste, der købtes hos Købmanden (Kroen), var 1 Pund Kaffe, 1 Pund Tut, 1 Pund brunt Sukker og 1/2 Kande Brønde-
vin.

Kosten var Grød, sommetider tre Gange daglig. Af Hyldebærthe bjærgedes af egne Hyldebær saa meget, at det kunde slaa til til et helt Aars Forbrug.

Kr. Dam har spillét meget Kort med Oldefar og saa en anden Nabosmand. De spillede 15 Streger. Naboforholdene var de bedst tænkelige.

I den Tid Kr. Dam huskede Oldefar, havde han en Hest og fire Køer. Han handlede aldrig selv Heste; de kom fra noget Familie i Vilslev. Det var før Merglingens Tid. Vigtigste Afgrøde var Boghvede. Som Udlæg var Senegræs ene-
raadende; det gav for lidt det første Aar. Boghveden solgtes. Naar den skulde være rigtig fin, stor „hollandsk Vægt“, skulde den trines. Ved en større Dyngede foregik dette med Hestene, ellers med Fødderne. Desuden havde de en Del Bi-
stader (Kuber). Boghvede og Lyng var jo udmærkede Biplanter. Honningen solgtes bl.a. til Kalvslund Kro. Kromanden der lavede selv Mjød.

Nord for Kalvslund Kro havde Chr. Andersen en Hedelod, og det første han

foretog sig om Foraaret var at grave Tørv der til Aarets Forbrug. Naar de var tørre, blev de kørt hjem. Kunde de ikke være i Huset, blev de sat i en Tørve klaad (Stak) udenfor. Her kan forresten nævnes, at da Hans Mikkelsen overtog Ejendommen, var han den første i Villebøl, der fik en jernakslet Vogn (Fremskridtslandmand).

Bodil Marie kunde Kr. Dam lige mindes men heller ikke andet. Hun døde Juleaften 1864.

1864 med Grænseflytningen var selvfølgelig en stor Begivenhed baade for Børn og Voksne. Toldgrænse havde der jo altid været med Smugleri og andet, men nu kom højtstaaende tyske og danske Officerer og satte Landegrænsen af. Først var Grænsen ansat lidt længere mod Vest i Bæk, men blev saa senere flyttet, saa Villebøl kom med til Danmark, vel sagtens paa Grund af Brøen over Kongeaaen (Villebøl-Ribe Landevej).

Sønnen Rasmus fik Konen fra Hygum og flyttede til Anst. Maren var hjemme. Da Hans Mikkelsen laa Soldat i København, sendte han engang en Soldatvise hjem til Kæresten, og den viste hun Kr. Dam, der var Spillemand og senere Teltejer. Kr. Dam husker Linier af den endnu:

„Og hørte du Musikkens Klang,
altsom det gik til Dans.

Vi gik fra baade Vid og Sans ...” osv.

Jens Mikkelsen, Hans's Bror blev gift med en Søster til Johan Nissen i Villebøl. De bosatte sig i Stausø.

Dette er hvad Kresten Dam fortalte mig en Foraarsaften 1943.

Paa Skrivebordet har jeg liggende den gamle Prædikensbog med, som der staar, „Enfoldige Betragtninger over alle Søn- og Festdages Evangelier”. Paa første Side staar: „Denne Bog tilhører Kresten Andersen Brøns i Villebøl, Kalvslund Sogn, født d. 8. Marts 1808 og Hustru Bodil Marie Brøns født Rasmusdatter d. 17. April 1815.”

Naar vi lægger dette sammen med Fortællingen, saa synes det mig, at vi har en herlig Beskrivelse af Bedstemors Hjem i Villebøl. Vi takker Kr. Dam. For mig var det en Oplevelse.

- - - -

Hans og Maren Sønderup fik 11 Børn, en dødfødt og en døde som lille.

Frederik Hansen Sønderup f. 24. Aug. 1874 i Hjortlund udvandrede til U.S.A. 1893, besøgte Hjemmet 1895-96 og 1898-99. Var hjemme 1909, men rejste saa for ikke mere at gense sit Fædreneland. Blev en anset Borger i Dwight Ill.

Var en kraftig og stærk Mand. Dræningsinspektør og Politimand. Var gift med en Enke men havde ingen Børn selv. Døde af en Hjertesygdom 1934. Glemte aldrig sit Fædreland og Familie og skrev sit Modersmaal fejlfrit til det sidste.

Min Mor, Bodil Marie ^{Hansen/}Sønderup er født d. 27. Marts 1878 men skal ikke omtales her.

Kresten Andersen Sønderup f. 27. Marts 1880, kørte Mælk fra Jernvedlund til Gørding i sine unge Dage, medens han var hjemme. Gik i Land i U.S.A. paa sin 20aarige Fødselsdag. Drænede, drev en Vognmandsforretning i Emden Ill. Var Nævning ved forskellige Retssager. Blev en velstaaende Mand. Var hjemme i 1928. Drev efter den Tid en Farm i Parma Mo. Bomuld og Majs. Døde barnløs 1935. Hans Søkende hjemme i Danmark arvede hver en pæn Sum, der mange Steder gjorde god Nytte.

Peder Mikkelsen Sønderup f. 8. Dec. 1882. Havde forskellige Pladser. Feltkonstabel i København. Blev gift med Ane Hausted 1914. Overtog en i allerhøjeste Grad ude af Stil Ejendom paa Varminglund. Var inde ved Sikringsstyrken 1915. Døde da Frugten af Arbejdet rigtig skulde til at vise sig i 1932. Aarsagen var vor Tids værste Sygdom, Kræft.

Berthe Lene Sønderup er født d. 4. Dec. 1884. Havde forskellige Pladser bl.a. i Aarhus. Blev gift med Mads Lorentzen, hvis Fødehjem de drev op for senere at flytte til Faurholt, hvor de med Properhed og Akuratesse driver en Lystejendom. Helbredet er ikke saa godt, og Lene har for en Del Aar siden maattet gennemgaa en streng Operation paa Diakonissestiftelsen i København.

En lille Pige døde 2 Aar gammel af Mæslinger.

Hansine Sønderup f. d. 8. Marts 1892. Tjente som de andre forskellige Steder. Blev den 11. Maj 1917 gift med Anton Gram. Overtog det gamle Hjem i Varming, som de senere solgte og flyttede til Bramminge Egnen. De adopterede i 1935 en lille Pige, da der ingen Børn var i Egteskabet.

Michael Sønderup f. 16. Maj 1894. Blev i 8-9 Aars Alderen angrebet af en slem Sygdom i det ene Ben, der blev stift. Kunde ikke taale Landbrugsarbejde og søgte derfor ret hurtigt efter Konfirmationen en Uddelerstilling i en nylig oprettet, ganske lilla Brugsforening i Obbekjør. Uddannelse havde han egentlig ikke noget af, men Løn og Forhold svarede dertil. Denne Forretning leder Michael med Akuratesse og Myndighed endnu. I Dag er der en nybygget moderne Forretning med stor Omsætning. Blev i 1927 gift med Jenny Andersen. I Egteskabet er derto Børn, Hans og Anne Lise.

Rasmus Sønderup f.d. 25. Febr. 1900. Uddannede sig til Mejerist og Kon-

trolassistent. Var paa Ladelund og Mejeriskole i Ribe. Rasmus viedes d. 21. Febr. 1926 til Karen Sørensen. Da de ikke mente der var Udsigt til en Bestyrerplads, købte de en Landejendom i Alslev. Her er Rasmus Formand og Kasserer for Sygekassen og har haft forskellige Arbejder paa Mejeriet. De har tre Børn, Kjeld, Betty og Bent.

Hans Marius Sønderup var født d. 6. Nov. 1889 i Jernvedlund. Tjente i sine unge Dage væsentlig i Sønderjylland. Værnepligten aftjentes ved Livgarden. Bryllup d. 10. April 1911 med Anna Kathrine Jørgensen. Købte en Ejendom i Bækmark. Var ved at komme i Gang med denne, da Krigen brød ud 1914. Hans var en af dem, der uopholdelig maatte af Sted Natten mellem d. 1. og 2. August 1914. Var inde en 5-6 Maaneder og maatte af Sted tre Gange til. 1918 solgte de Ejendommen og købte en Vognmandsforretning i Bramminge. Samme Aar fik Hans et ondartet Anfald af den „Spanske Syge“, der rimeligvis blev Aarsag til en ondartet Astma, der stedse er taget til. Fra Bramminge flyttede de til Tømmerby og derfra til Kær-gaards Mark.

Hans har haft adskillige Interesser, nogle vil rimeligvis sige for mange. Var med i Landbrugernes Sammenslutning fra Begyndelsen i 1931. Blev en fremtrædende Talsmand her i Ribe Amt. Var Medlem af Hovedbestyrelsen og redigerede flere Blade for L.S. Men da Bevægelsen efter hans Mening kom paa Afveje fra sine Idealer, brød han af. Var Bondepartiets Kandidat sammen med Folketingsmand Ludvig Elbæk Jessen 1939, men meldte sig efter 9. April 1940 ud af alt dette. Blev i 1938 Medlem af Hunderup Sogneraad og i 1943 dets Formand.

Økonomisk Udbytte af alt dette havde Hans Sønderup ikke haft, men derimod tilegnet sig Evne til at se ud over egne Markskel, en større Horisont.

I Ægteskabet er der fem Børn: Peder, Hans, Aksel, Kirstine og Anna Magrethe.

PEDER KJELDSSEN

Udskiftningen af Jorden i Gredsted foregik i 1778-79. Stavnshaandet op-
hævedes 1788. Peder Kjeldsen var Fæstebonder under Ribe Hospital. Det var be-
tydelig bedre at være Fæstebonde under Stiftelser og Embeder i Ribe end under
Hovedgaardene (Kærgaard og Nielsbygaard). Til en Fæsters Rettigheder hørte, at
han kunde afstaa Gaarden til hvem han vilde, naar blot vedkommende kunde anta-
ges at være dygtig nok til at svare Fæsteafgiften.

Peder Kjeldsen købte Gaarden Mtr No 8 fri 1792 for en Sum af 154 Rd og
3 Mark + 1/2 Aars Renter, hvilket Beløb han betalte kontant. Gaarden havde i
Hartkorn 1 Td 6 Skp. 2 Fdk. 2/3 Alb. Gaarden laa oprindelig Syd for Landevejen
lige Vest for det Sted, hvor Vejen drejer mod Nord. Toften er nu lagt sammen
med S. Andersens Toft. Vi kan sikkert gaa ud fra, at Slægten har boet der før
Stavnshaandets Tid 1733.

Efter gammel Fortælling følgende: Paa P. Kjeldsens Tid havde de Kvægpest
i Besætningen. En klog Mand gav da det Raad, at de skulde begrave den sidste
Ko levende, saa skulde det være Slut med Sygdommen. Historisk korrekt er det,
at der var Kvægpest i Vilslev i 1745-48-55 og -63. 90 % af Kvæget døde.

P. Kjeldsen havde bl.a. en Søn ved Navn Niels Pedersen (Pajsen). Han over-
tog Gaarden før Statsbankerotten i 1813. Før denne Tid var de velsituerede. Un-
der Pengekrisen kunde de have betalt hele deres Gæld med en Hests Værdi. Niels
Pedersen blev gift med Kirstine Nielsdatter, født paa Mtr. No. 5 i Jernved, Dat-
ter af Niels Jepsen, der fik Skøde paa Gaarden 1788. Gaarden laa da paa Sønder-
marken og var en Annexgaard til Præstegaarden paa Sognepræst Hans Adolf Brorsens
Tid. (Det var en Søn af Salmedigteren.) Familien Jepsen var religiøs paavir-
ket. Niels Pajsen fik dog først Skøde paa Gaarden i Gredsted 1824. Han sad
smaat ved det, Tiderne var sløje; det var jo efter Napoleonskrigene. Naar der
skulde ofres til Præsten, gik de over til P. Kjer paa Brokjærgaard og laante
Pengene; de havde ingen selv.

Børnene tjente ovre paa Frøsiggaard Mølle, hvor de saa hentede Rug til
Brød. Af Børn var der Karen, gift i Uldum Kro, Dorthea gift med en større Gaard-
mand i Kallehave ved Uldum. Hendes Mand var Hestehandler. Niels overtog Søn-
dergaard i Plougstrup. Kresten var gift i Ilved ved Vejle. Peder overtog Føde-
gaarden i Gredsted. Anna Marie gift i Møgeltønder, senere flyttet til Uldum.
Der var gode Forhold mellem Søskenene.

Niels og Kresten gik med Kramposen i deres unge Dage. Dels Silke og Knip-
linger, som købtes hos Quedens i Ribe og gik saa til deres Søster i Uldum Kro
og saa Nord paa. Om Foraaret kom de saa med Heste og Kreaturer hjem. Strøg saa
Sten om Sommeren.

Peder Nielsen

blev født den 21. Marts 1815. Var Soldat ved Fodfolket under Frederik den Sjette. Kom ved denne Lejlighed med Generalstaben til Opmaaling paa Lolland Falster. Var indkvarteret paa en større Gaard, hvor han saa og lærte Mergling og bedre Jordbehandling (Brak). Var til Mønstring under Christian den Ottende og var med i Krigen 1849-50 under Frederik den Syvende. Var med til at smugle Brønde-
vin over Grænsen i sine unge Dage. Peder Nielsen holdt Bryllup i 1853 med Ane Else Hjerrild fra Jedsted. Bryllupet stod i tre Dage. Skrædderen gik først derfra, da de første Gæster kom. Der findes endnu Sølvskeer fra denne Bryllups-
fest.

Ane Else var af Præsteslægt. Bedstefaderen, Hans Hjerrild, var Præst i Vilslev fra 1823 til 1827, før denne Tid Præst i Øse ved Varde. Slægten skal i fordums Dage være indvandret fra Norge. Ifølge Landsretsagfører Hjerrild i Ribe udkommer der inden saa længe en Bog om Hjerrildslægten.

Faderen Klaus Hjerrild var Gaardejer i Jedsted. Moderen Maren, født Guldager i Skonager i Øse Sogn, havde været Kokkepige i Præstegaarden og der lært Sønnen at kende. Hun var meget dygtig, slagtede selv Svin og Kreaturer. Hun døde i Begyndelsen af 70erne.

Ane Else og Peder Nielsen var godt begavede.

1860 flyttedes Gaarden ud i Marken. Tømmeret hentedes med Hest og Vogn ved Naboers Hjælp i Aabenraa. Før denne Tid købtes et Stykke Marskeng ind til Gaarden. Peder Nielsen merglede Jorden og drev den ellers med følgende Sædskifte: Brak, Rug, Rug, Byg, Havre og Græs i 4 Aar. Et Aar avlede de 110 Td Rug, der solgtes; det gav Penge i Kassen. De kærnede selv Smørret, ogsaa efter at Mejeriet i Gredsted var kommet i Gang i 1881. Smørret solgtes i Ribe. Da saa Arbejdet med Bramminge-Ribe Banen var kommet i Gang, fik Stinne flere Gange Lov til at køre med Grustoget til Ribe med Smør. Disse Køreture var store Begivenheder for hele Familien.

Ane Else læste „Ugens Nyheder“ og de faa Bøger, der var til at faa fat i. Peder Nielsen var god til at synge og sang i Mørkningstimen, hvortil Børnene saa dansede. Paa den Maade lærte Klaus at danse. Da Børnene blev store, fik de Morten Eskesens Sangbog, der blev flittig benyttet.

De fik seks Børn, men Tuberkulosen, denne Tids værste Sygdom, var i Familien, og af denne Sygdom døde et Barn ved Konfirmationsalderen og saa Peder Nielsen.

Stinne kom til Audrup at tjene som Husbestyrerinde hos Ib.M. Ibsen, der

var Enkemand, og blev gift med ham. Da var der ca. 16 Kreaturer paa denne Ejendom. Da den deltes en Menneskealder senere, var der 25 Stk paa hver. De fik otte Drengene og en Pige.

Niels fik Skøde paa Fædrenegaarden 1882. 1883 dyrkede han de første Roer som Nr 2 i Sognet. Laus Højer var den første. Merglede Jorden igen. Blev gift med Karen Perto Bertelsen fra Lustrup. Hun var opdraget her paa Mtr. Nr 12 i Jernvedlund. De fik otte Børn, to døde af Tuberkulose.

Maren var forlovet med Niels Bertelsen. De rejste til Amerika 1882. Blev gift i Amerika. Kom hjem 1895 og købte en Gaard i Hjortkjar. Tre Børn: to Drengene og en Pige.

Karen gift 1885 med Karl Bertelsen Jyllerup. Karl havde ogsaa været i Amerika i sine unge Dage. Er ellers opdraget her paa Mtr. Nr 12. Tre Drengene og seks Piger.

Vi har her tre dobbelte Svogre, hvilket vist er meget sjældent.

KLAUS HJERRILD NIELSEN

Han er født d. 11. Juni 1868 og døbt den af Pastor Raa. Gik i Gredsted Skole, som da laa paa Hjørnet nede i den gamle By. Huset blev senere Smedie. Lærer var Jørgen Mørk. Fem Børn, deriblandt Klaus, gik en Vinter til Jernved Skole hos Lærer Buch.

Klaus blev konfirmeret i Jernved Kirke af Pastor Bredsdorff d. 1. April 1883. Rejste den 3. April til Raahede i Plads. Tjente ogsaa hos Knud Pedersen Søndermark i Jernved. Var hjemme ved Broderen og hos Svogeren Carl Bertelsen i Jyllerup og Bowlund. Var inde som Soldat i Fredericia og blev kasseret. Paa Møllerup Højskole hos Forstander Jens Bech. Der var 100 Elever dette Aar. Forkarl hos P. Klausen i Plougstrup. Her tjente min Far sammen med Klaus. Forkarl i Vilslev Præstegaard hos Forpagter Guttorm Sørensen, med hvem han flyttede til Hotel „Kikkenborg“ i Bramminge. Bestyrede en lille Tid en Gaard i Sejstrup. Forpagtede Jernved Præstegaard i 1894 for 7 Aar. Denne var da paa 112 Td Land. Gift den 25. Marts 1897 med Helene Petrea Bendiksen. Den 3. Aug. 1898 blev Lenhardt Nielsen født. Helene døde tre Dage efter. Mor tjente dette Aar hos dem i Jernved Præstegaard. Klaus's Mor holdt saa Hus et Aars Tid i Præstegaarden, inden hun døde sidst i Nov 1899.

Foraaret 1905 købte Klaus Nielsen Mtr. Nr. 47a Jedsted By for 22.500 Kr. uden Besætning. 1. Nov. 1905 kom saa Ane Kathrine Pedersen til Klaus som Husbestyrerinde. Den 6. Dec. 1906 holdt de Bryllup.

Om Ane Kathrines Slægt henvises til I.M. Lauritsens: „Min Slægtshistorie“.

Mtr. Nr. 47 Jedsted er en ret ejendommelig Gaard. Tre strættede lange Længer. Stald i Sydlængen, Lade i Vest og i Nord og Stuehus i det sydvestlige Hjørne. Aftagtslejlighed i østre Ende af Nordlængen. Den benyttedes nu ikke mere. Møddingen ligger endnu i Gaarden, et Sarsyn i 1943. Grunden til den ejendommelige Bygningsmaade maa søges i den tætte Bebyggelse i Jedsted By i gamle Dage. En anden Gaard laa saa tæt op af Sydlængen, at der ingen Sol kunde komme ind i Stuehuset, hvis dette havde ligget mod Syd. Derfor har de valgt at lægge det paa det sydvestlige Hjørne med Vinduer mod Vest. Gaarden er meget solidt bygget og har været Klaus's første Kones Bedstefaders Gaard.

Den 3. Dec. 1909 stod Vandet op i Indkørselen til Gaarden. I 1911 d. 5. Nov. stod Vandet lige saa højt. Det var den sidste Stormflod, saa blev Havdiget bygget.

Jorderne ligger, som det er Skik endnu i de gamle Marskbyer, mange forskell-

ge Steder. Jeg tror det er 14, og hvert Stykke har sit Navn. Jeg nævner: Nør Havmæk, Sønder Havmæk, Døf Toft, Gest, Don Mose, Bakle, Rørkær, Havstedfenne, Bække, Lang Frejas Agre (Lang Fredags Agre efter en Mand, der arbejdede i Marken en Langfredag og døde under Arbejdet. Folk har vel sagtens ment som Straf derfor.)

Marken syd for Gaarden er let Sandjord. Lang Frejas Agre kunde, da Klaus købte Gaarden, ikke give Føde til et Kobbel Faar. Nu er de mærglede og i Orden og giver gode Afgrøder, naar ikke Tørken bliver ualmindelig haard som i 1941. Løbælte er plantet mod Vest. Engene i Marsken er nogle af de bedste der findes. Studedefedning har alle Dage været Svigerfaders Speciale. Dyrene skulde gerne koste den allerstørste Pris. Klaus er dygtig til Handel og kender alle Folk i vid Omkreds.

- - - -

Med dette vil jeg foreløbig slutte. Enhver, der har Lyst, kan jo saa selv fortsætte. Jeg haaber det er lykkedes mig at fæste en Smule af det gamle paa Papiret og paa den Maade redde det fra at blive glemt.

Vore Forældres Tid var paa mange Maader forskellig fra vor. Menneskene var ogsaa mere forskellige. Tiden var rig paa Originaler, Typer, som vor Tid slet ikke kender og forstaar.

HENRIK SØRENSEN

Jeg er Søndagsbarn, født d. 3. Maj 1906, døbt den 17. Juni af Pastor N.A. Jensen. Kongeaadalen med dens Enge og Kanaler var min Tumbleplads Sommer og Vinter. Min første Erindring har jeg fra jeg var ca. 3-4 Aar gammel. Da var Morbror Frederik hjemme fra Amerika, og jeg fik da en Mængde Legetøj af ham. Det var fordi jeg var Enebarn, saa skulde jeg have noget at lege med, sagde han. Jeg var altid velforsynet med Legetøj. Jeg husker ogsaa lige Bedstemors Juletræsfester paa Øster Hede.

1. Maj 1912 begyndte jeg at gaa i Skole. Tidligt var det, men Grunden var vist, at jeg skulde sammen med andre Børn. Denne Sommer byggede vi Stald og Lade. 1913-14 blev der kørt store Mængder Mergel fra Klaaby til Jernved og Jernvedlund med Mergeltog. Imod Jul 1913 var jeg med Far nede Syd for Jernved for at se Polakkerne slaa Bro over Kongeaaen. Et stærkt Indtryk gjorde det paa mig, da en Polak gik paa Hovedet i Aaen. Kammeraterne fiskede ham op og skiftede Støvler med ham og fortsatte saa Arbejdet uanfægtet.

Et Barndomskvinde er ogsaa Besøget af de mange Sønderjyder i 1914. Vi havde fire unge Piger indkvarterede. Om Morgenen hejste de meget højtidelig Dannebrog. Det var jeg meget optaget af. Krigens Udbrud 1. Aug. 1914 husker jeg ikke bestemt, men derimod den Spænding vi gik i, naar Kirkeklokkene ringede udenfor de sædvanlige Tider Morgen og Aften. Det kunde jo betyde, at Far skulde rejse bort til noget forfærdeligt.

Min tydeligste Krigserindring fra denne Tid er dog den havarerede Zeppeliner, der drev ind over Ribesøen. Det var Lørdag Formiddag d. 1. Juli 1916, Dagen efter Jyllandsslaget.^{x)} Jeg legede nede i Kanalen. Den Smule Vand, der var i den, var fuld af Hundestejler. Jeg lavede smaa Danne til den og var fuldstændig optaget af min Leg; men ved et Tilfælde saa jeg op mod Himlen og saa da i sydvestlig Retning en kæmpestor Zeppeliner drive med Blæsten ikke særlig højt oppe i Retning mod mit Hjem. Jeg fik en Skræk i Livet, jeg aldrig glemmer. Vi kunde tydelig se Mandskabet i den. Ikke saa langt fra vor Gaard fik de Motorerne i Gang, saa den igen kunde blive styrbar, og den satte saa Kursen sydpaa.

Far og Mor drev en Del Selskabelighed, og da jeg ikke kunde være ene hjemme om Aftenen, var jeg med og faldt saa gerne i Søvn, inden de sluttede. Inden Hjemturen med paa Søndermarken skulde jeg saa vækkes. Det var ikke rart. En Gang sov jeg i Plinten ovre i Forsamlingshuset til en Husmandsfest. Jeg blev vistnok beundret af de andre Koner, men for mig stod det som noget ubehageligt noget.

x) Maaske ikke denne Dato.

I Skolen havde jeg let ved at følge med. Jeg begyndte at gaa i Skole 1. Maj det Aar, jeg fyldte seks den 13. Maj. Særlig Regning havde min Interesse. Var der et Stykke, der blev mig for vanskeligt, kunde Mor helt op til de sidste Aar hjælpe mig. Det sidste Skoleaar led jeg af Skoletræthed. Da havde jeg mere Lyst til Leg og Sport og Arbejde i Nygaards Have. Der lærte jeg mine første Ting om Havebrug og Frugtavl. Nygaard var en meget dygtig Havemand. Vi lærte hos ham Orden og Akuratesse, værdifulde Ting for hele Livet. Vi fik i det hele taget en meget god Skolegang, og jeg opdagede siden, da jeg kom sammen med andre Uge, at vore Skolekundskaaber her i Jernaved var over Middell. Mens jeg er ved Nygaard, kunde jeg have Lyst til at mindes hans Gennemgang af Apostlenes Gerninger med os store Børn. Der er Ting, der jeg glemmer aldrig. Det havde Nygaards Hjerter og fik som Følge deraf ogsaa vores. Grundtvigs Ord passer ogsaa her: „Og den har aldrig levet, som klog paa det er blevet, han først ei havde kært!“

Iøvrigt kan jeg nævne, at jeg var ivrig Frimarkesamler, brugte Løvsaven flittigt og senere, da jeg blev større, lavede jeg ogsaa større Ting, bl.a. en Baad, som vi Drengene laa og sejlede i i Kongesaalen og Kanalen. Min Fætter Gregers og Aage Ravn var mine bedste Legekammerater. Skulde jeg give en Karakteristik af min Karakter som Dreng, maa det blive noget i Retning af Ivrighed. Fik jeg begyndt paa noget, var der hverken Rast eller Ro, før jeg fik det færdigt. Det vare sig et Løvsavsarbejde eller en Bog. Bøgerne laante jeg i Bogsamlingen i Skolen. Jeg mindes med Glæde „Onkel Toms Hytte“, „Robinson Kruse“, „Børnene i Nyskoven“ og Jules Vernes Bøger „Jorden rundt i 80 Dage“, „Rejsen til Maanen“ og „Det rullende Hus“.

12 Aar gammel fik jeg et Fotografiapparat til Jul. Dette havde selvfølgelig ogsaa min store Interesse. Amatørfotografering var noget helt nyt den Gang, og jeg lærte hos A. Carl Jensen at fremkalde og kopiere Billeder selv. Resultaterne var jo derefter, dog har jeg endnu mange pæne Billeder fra denne Tid.

1919 flyttede vi jo saa op paa Halegaarden og fik nu Karl og Pige, og det blev nu deres Interesser, der i nogen Maade optog mig. Gilder med Dans var jeg ofte med til, og jeg øvede mig flittig med min Kusine Gunder omme fra Farbror Søren som Lærerinde.

Den 3. Okt. 1920 blev jeg konfirmeret i Jernaved Kirke af Pastor N. Kragh. Til Minde om Konfirmationen skrev Kragh i min Salmebog: „Alt, hvad Du gør i Ord og Handling, gør det alt i den Herre Jesu Navn, takende Gud Fader ved ham.“ Col. 3.1.

Jeg gled nu langsomt over i de Unges Rækker.

Den første Vinter efter min Konfirmation var jeg ikke med til andet i Forsamlingshuset end Gymnastik. A. Thorup ledede Karleholdet. Vi var engang hen paa Vinteren til Gymnastikstævne i Sejstrup. Aage Ravn og jeg gik paa venstre Fløj. Vi var i vores Matros Konfirmationstøj. Jeg husker tydelig, da vi efter Gymnastikken kom i vores Matroestøj to Sejstrup Piger udbryde: „Men ser Jernved Karlene saadan ud!“ Vi følte os meget fornermede. Den anden Vinter var jeg ogsaa med i Ungdomsforeningen og fulgte dens Møder med Interesse. Vi havde forresten i disse Aar to Ungdomsforeninger. En tilknyttet D.d.U. og saa en der hed Jernved Ungdoms Landboforening. Sidstnævnte havde landøkonomisk Oplysning paa sit Program. Jeg var med i dem begge. Fik bl.a. en Fyldepen i Premie for Kartoffeldyrkning. Udflugterne var bedst i Landbounngdomsforeningen. Vi besøgte veldrevne Landbrug foruden at vi besaa Seværdigheder. Jeg var med til flerstemmig Sang en Vinter. Vi øvede os nede i Gredstedbro paa Aaholm hos Simon Hjortlund. En anden Vinter var jeg med til Studiekreds. Emnet var Jakob Knudsen. Jeg tror, jeg læste de fleste af J.K:s Værker. Emnet var ellers for tungt for mig denne Gang og vel for de fleste.

Sommeren 1924 havde jeg en otte Dages Billet og var en Tur i Vendsyssel og besøgte en gammel Soldat, vi havde haft indkvarteret under Krigen. Paa samme Billet var jeg ogsaa en Tur i København for første Gang. Fætter Anton Jensen laa ved Livgarden og han viste mig rundt. Paa Hjemvejen var jeg ude paa Tune Landboskole og fæstede mig som Karl for det kommende Aar. Pladsen fik jeg paa Chr. Elausens, Plougstrup, anbefaling. I Slagelse gjorde jeg et lille Holdt og besøgte en Flok Jernved Piger paa Antvorskov Højskole.

Jeg mindes tydelig den Efteraarsaften d. 31. Okt. 1924, da Far fulgte mig til Toget i Gørding. Han tog Afsked med mig lige Syd for Jernbaneoverskæringen. Der lovede jeg ham at opføre mig saaledes, at Far og Mor kunde have Glæde af mig; de havde jo kun mig. Jeg kunde mærke Far var bevæget. Saadan plejede Far ikke at være, og det gjorde et stærkt Indtryk paa mig. Jeg forstod, at Far var cyklet med mig til Toget for at faa det sagt til mig. - Jeg lovede det og glemte det ikke.

Paa Tune.

Tiden fra 1. Nov. til Jul gik roligt paa Tune. Det var jo udelykkende fremmede Mennesker og fremmede Forhold. Men jeg vænnede mig hurtigt til det. Længtes efter Hjemmet gjorde jeg egentlig ikke. Jeg havde ikke noget imod at blive paa Tune i Julen. Jeg vilde godt opleve Jul i det fremmede og var med Bredekjær til Kirke i Østød 1. Juledag hos Pastor Helweg, tidligere Jernved. Jeg rejste saa hjem til Nytaarsaften.

Vi Karle deltog i Elevernes Udflugter. Var med i Roskilde, hvor vi saa Slakteri og Frøforsyning, Domkirken m.m. Om Sommeren paa Landbrugsmuseet i Lyngby og i Dyrehaven, hos Gdr. Carl Olsen, Ishøj, og paa Østoftegaard. Jeg havde gode Medtjenere, baade Karle og Piger, og fik ogsaa gode Kammerater blandt Eleverne bl.a. Chr. Rodh fra Stenderup, nu „Damsmark“ Guldager.

Hen paa Sommeren var jeg med paa en Udflugt til Malmø og Lund i Sverige. Og saa Cykleturerne om Søndagene. Vi var paa Møens Klint, Vallsø, i København til Høstfest i Tivoli og mange andre Steder. Vi havde frie Forhold hos Bredkjer paa Tune, og det kan vist siges om os alle, at vi var vort Ansvar bevidst. Jeg hørte aldrig snarset Tale eller saa noget mindre pænt blandt Medtjenere.

Mine Medtjenere var to brave Fynboer og saa en fra Sognet. Sidstnævnte var opvokset i et grundtvigsk Friskolehjem og var et prægtigt godt Menneske. Om Sommeren var der tillige en estnisk Landvæsenselev. Pigerne var overvejende Sjællandere, Almueungdom med godt Humør og Karnesund, men ikke med den samme Fremadstræben i Blodet, som vi Jyder, der var der. Baade Hr. og Fru Bredkjer kom jeg til at sætte Pris paa og se op til. Alt i alt et dejligt Aar med mange store Oplevelser.

Sommeren derpaa skulde noget af de Ting, jeg havde set paa Tune, prøves her hjemme, bl.a. Hvede- og Ærtedyrkning. Vi byggede denne Sommer ny Køstald.

I den følgende Vinter var jeg paa Roskilde Højskole hos Rosenkjer og Fru Bredsdorff. En dejlig Vinter, hvor jeg lærte den arbejdsløse københavnske Ungdom at kende. Vi var ca. 60 Elever og saa 15 unge arbejdsløse Haandværkere. Disse Unge fra den store By var bedre til at udtrykke deres Tanker end vi Landboere, men til Regning f. Eks. kunde vi sagtens klare os. Vi var paa Udflugt til København d. 4. Dec. 1926. Nævnte Dag var der Valg til Folketinget. Vi besøgte Rigsdagen, Burmeister & Wain og saa „Ved Juletid i Nøddebo Præstegaard“ paa Folketeatret.

1. Marts maatte jeg afbryde Højskoleopholdet, da jeg d. 8. skulde ind som Soldat. Jeg mødte saa nævnte Dag Kl. 12 paa Baadsmændstrædes Kaserne og kom i Trøjen.

Soldatertiden havde ogsaa sine Oplevelser, om ogsaa selve Uddannelsen kunde være meget triviell. Jeg blev Oppasser for Kaptajnen, som havde sit Hjem i Hellerup. Derud cyklede jeg to Dage om Ugen.

Min Fritid benyttede jeg sammen med en Kammerat, der var Polytekniker, til at se København. Vi var ofte i Botanisk Have, paa Landbohøjskolen, cyklede til Helgoland for at bade osv. Vi var 8 Dage i Høveltelejren i Nordsjælland og en

Maaned i Teltlejr i Jagerspris, og Skoven var der meget smuk. Vi sluttede saa af med Efteraarsmanøvre paa Fyn. Jeg skulde ellers have ligget til Eftertjeneste til 9. April 1928, men lejede en Mand i mit Sted. Militærtjenesten passede ikke til min Mentalitet.

Jeg kom nu hjem og tog ivrigt Del i Ungdomsarbejdet og blev valgt til Formand for Gymnastikforeningen. En Post jeg beklædte i nogle Aar. Tilslutningen til Foreningen var god, hvilket gav sig Udslag i, at vi foruden Vinterens Gymnastik kunde faa Raad til at købe Klaver til Foreningen og optage Smalfilm af Foreningens Arbejde. Herman Madsen og Knud Søndermark var her gode Medhjælpere, og vi havde mange fornøjelige Timer med Optagelsen af den saakaldte „Jernved Film“.

I disse Aar foretog jeg sammen med Kammeraterne Herman Madsen og Peder Sønderup Cykleture paa Frisøndage til Omegnens Pereferi: Knivsbjerg og Tørring Vandmølle, Møgeltønder og Rudbøl, Ranbøldal, Vejle, Kolding, Ungskuerne i Skanderborg m.m.

Vinteren 1929-30 var jeg Elev paa Ladelund Landbrugsskole. Det blev for mig en Vinter fyldt med Arbejde. Vi fik en grundig teoretisk Undervisning og Tiden blev godt udnyttet. Vi arbejdede som Regel til hen imod Kl. 10 hver Aften med forskellige Opgaver og forberedte os til Overhøringstimen. Jeg har siden fortrudt, at jeg ikke tog 9 Mdrs Kursus i Stedet for 5 Mdrs. Jeg fik ogsaa der nye Kammerater, som jeg siden har haft Glæde af at korrespondere med. Dog skal nævnes, at vi ikke paa Ladelund lærte Kammeraterne saa godt at kende som paa Højskolen. Skylden var dels den store Flok, 250 i alt, og saa var vi mere optaget af Arbejdet.

I Foraaret 1930 blev jeg indvalgt i Ribeegnens Hovedkreds's Bestyrelse som Kasserer. Lærer Larsen, Ribe, var Formand. Her i denne Forenings Bestyrelse oplevede jeg nogle af mine bedste og værdifuldeste Ungdomsminder. Jeg kom der under Paavirkning af en Kreds af jævnaldrende og ældre men unge af Sind, kultiverede Mennesker, som jeg havde megen Udbytte af at arbejde sammen med. Jeg nævner nogle af dem: Lærer Larsen, Ribe, Lærer Havemose, Jedsted, Lærer Ring Pedersen, Lustrup, Pastor Ebbesen, Obbekjær, Uddeler Larsen, Tobøl, Aksel Mortensen, Obbekjær, Anna Hansen, V. Vedsted, Holger Hansen, Ø. Vedsted, Klaus Bennetsen, Høm, m.fl.

Jeg var med i Bestyrelsen til Foraaret 1935, de sidste tre Aar som Formand. Med Glæde mindes jeg ogsaa mit Medarbejderskab ved D.d.U. Blad: Dansk Ungdom. Foruden Referater fra Hovedkredsens Møder sendte jeg ogsaa enkelte andre Bidrag til Bladet, og jeg fik fra Redaktør Th. Laursen, Antvorskov, en

Anerkendelse for min, som han skriver, ejendommelige friske Maade at fortælle paa.

1932 foretog jeg sammen med Herman Madsen en Cykletur til Holland. Turen var planlagt af Det kongelige danske Landhusholdningsselskab som en Studierejse. Turen tog ca. 20 Dage. Vi var 2 Dage i Hamburg, besaa Dyreparken og By og Havn. Cyklede over Bremen og Oldenburg til Holland. Saa nogle af Verdens fineste Planteavlskulturer i Veendam, derfra til Groningen og Leeuwarden. Over Zuyder-
søen med Skib til Blomsterdistrikterne Harlem-Haag. Derfra til Rotterdam. Langs Rhinens Diger ind i Tyskland igen til Ruhr, Duisburg, Essen, Dortmund, over Bielefeld til Hannover og derfra med Toget over Hamburg og Flensborg hjem.

Som Afslutning paa dette Afsnit skal lige nævnes mit Bekendtskab med Else. Vi havde truffet hinanden ved festlige Lejligheder i Ungdomsarbejdet og fra 1931 og i de kommende Aar udviklede dette Bekendtskab sig til, at vi d. 23. Marts 1935 viedes i Vilslev Kirke.

Henrik Sørensen

Mads Elbæk Sørensen Sid. 8, 11.				Bodil Marie Sørensen, f. Sønderup Sid. 12, 29.			
Henrik Sørensen Sid. 4, 6		Gunder Katrine Sørensen f. Hansen S. 4, 7.		Hans Mikkelsen Sønderup Sid. 18		Maren Sønderup f. Krestensen Sid. 19, 24.	
Søren Henrik-sen Sid. 5.	Marie Henrik-sen Sid. 6	Hans Jes-sen Han-sen Sid. 3	Mette Ka-thrine Hansen f. Ebbes-datter Sid. 3	Mikkel Sørensen Hansen Sid. 17	Bertheline f. Synde-rup Sid. 17	Kresten Andersen Brøns Sid. 26	Bodil Ma-rie Brøns f. Ras-mussen Sid. 26
Hans Hen-rik Hansen Sid. 3 Ane Marie Mortens-datter Sid. 3 Morten Hansen Sid. 3 Gunder Mor-tensdatter Sid. 3				Hendrik Hensen Sid. 17 Anne Ma-rie Jens-Sønderup datter Sid. 17			

Ane Else Sørensen f. Nielsen

Klaus Hjerrild Nielsen Sid. 34.				Ane Kathrine Nielsen f. Pedersen Sid. 34			
Peder Nielsen Sid. 31, 32		Ane Else Nielsen f. Hjerrild Sid. 32.		Niels Hansen Pe-dersen		Johanne Marie Pe-dersen f. Sørensen	
Niels Pedersen Sid. 31	Kirstine Pedersen Sid. 31	Klaus Hjerrild Sid. 32	Marie Hjerrild f. Guld-ager Sid. 32	Peder Hansen Nielsen	Gunder Ma-rie Han-sen f. Laustdat-ter	Jeppe Søren-sen	Ane Ka-thrine Søren-sen
Peder Kjeld-sen Sid. 31.	Niels Jep-sen Sid. 31.	Hans Hjer-rild Sid. 32.	Laust Pe-dersen Joensen Anna Marie Jørgens-datter Peder Joen-sen Maren Jens-datter Jørgen Pe-dersen Gunder Mikkels-datter f. i Emmerlev, Jor-demoder. Jøen Peder-sen, Husmand Margrethe Villasdat-ter Jens Jensen f. 1720 i Vilslev Anne Michelsdat-ter f. i Vilslev 1724				